

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะมีชีวิตอยู่อย่างปกติได้หากปราศจากอาหาร อาหารจึงเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์ ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญกับอาหารในฐานะที่อาหารเป็นสื่อ สาเหตุของการเจริญเติบโต การดำเนินชีวิตของมนุษย์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิ่งอื่นๆ เพราะอิสลามถือว่าอาหารและเครื่องดื่มเป็นสาเหตุหนึ่งของการรักษาไว้ซึ่งสองในห้าจากเป้าประสงค์ของบทบัญญัติอิสลาม หรือสิ่งจำเป็นในอิสลามที่เรียกว่า “มะกอศิด อัชชะรีอะฮ์” (مقاصد الشريعة) หรือ “อัญญาเราะรียาต อัลคอม” (الضروريات الخمس) อันประกอบด้วย การรักษาชีวิต รักษาสมอง สติปัญญา รักษาเกียรติยศ ชื่อเสียง รักษาทรัพย์สิน รักษาศาสนา โดยอาหารมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการรักษาชีวิตและรักษาสมอง สติปัญญา

อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดเป็นบทบัญญัติให้มนุษย์บริโภคอันหมายรวมทั้งการกินและการดื่มที่เป็นลักษณะคำสั่งตรงไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานไม่ต่ำกว่า 58 ที่ และยังมีบทบัญญัติให้บริโภคที่เป็นลักษณะคำสั่งทางอ้อมในคัมภีร์อัลกุรอานอีก ไม่ต่ำกว่า 99 ที่ ดังปรากฏอยู่ในสารบัญชานุกรมอัลกุรอาน (المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم) ของมุฮัมมัดฟุอาด อับดุลบากีย (Muhammad Fuad Abd al-'Baqiy, 1996 : 43, 44, 463, 522)

เนื่องจากอิสลามถือว่าการบริโภคอาหารที่ฮาลาล ที่ดี มีประโยชน์ ถูกสุขลักษณะ นอกจากจะทำให้ร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรงสมบูรณ์ มีภูมิคุ้มกันโรคแล้ว ยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งโลกนี้และโลกหน้าอีกด้วย ดุอาของผู้ที่ได้มาซึ่งอาหารและการบริโภคที่ฮาลอม (ไม่อนุฆัต) อาจถูกปฏิเสธไม่ตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ ดังที่มีชะดีษบันทึกโดยมุสลิม¹และอัคริมิซีย²

((أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ، فَقَالَ تَعَالَى : {يَأْتِيهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا}، وَقَالَ تَعَالَى : {يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} . ثُمَّ

¹ มุสลิม บิน อัลฮัฎฎญาญ อัลนัยซาบุรีย (ศ. ศ. 204-ศ. ศ. 261) เป็นปราชญ์ชะดีษที่ได้รับความนิยมเชื่อถือมากที่สุดท่านหนึ่ง แต่งหนังสือ “เศาะฮิฮมุสลิม” (صحیح مسلم) (al-Dhahabiy, 1968 : 2/588)

² อัคริมิซีย ชื่อว่า มุฮัมมัด บิน อีซา อัคริมิซีย (ศ. ศ. 200-ศ. ศ. 279) เป็นปราชญ์ชะดีษที่ได้รับการยอมรับท่านหนึ่งเจ้าของหนังสือ “ญามิอ์ อัคริมิซีย” (جامع الترمذی) (al-Dhahabiy, 1994 : 13/270)

ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبُّ . يَا رَبُّ، وَمَطَعْتُهُ حَرَامًا، وَمَشْرَبْتُهُ حَرَامًا، وَمَلْبَسْتُهُ حَرَامًا، وَغُذِّي بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لَهُ؟³)

ความว่า “จากท่านอบิฮูรียะเราะฮ์³ ท่านกล่าวว่า : ท่านนบี กล่าวว่า : แท้จริงอัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งนั้นดี พระองค์จะรับเพียงสิ่งที่ดีเท่านั้น และแท้จริงอัลลอฮ์ทรงส่งแก่บรรดาผู้ศรัทธาเหมือนกับที่พระองค์เคยส่งต่อบรรดานบีโดยพระองค์กล่าวว่า : (โอ้บรรดานบีทั้งหลาย จงบริโภคจากสิ่งที่ดีๆ และจงปฏิบัติสิ่งที่ดี แท้จริงฉันรู้อย่างยิ่งถึงสิ่งที่พวกเจ้าปฏิบัติ) และพระองค์กล่าวว่า : (โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงบริโภคสิ่งที่เราได้ให้เป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้า จากสิ่งดีๆทั้งหลาย)จากนั้นท่านนบีก็เอ่ยถึงสภาพของชายผู้หนึ่งที่เดินทางไกล ผมเผ้ารุงรัง ฝุ่นจับ ยืนสองมือขึ้นสู່ท้องฟ้าเฝ้าขออุอาต่ออัลลอฮ์ ขณะที่ อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้าของเขา และเขาบริโภคสิ่งฮารอม แล้วการขอพรของเขาจะถูกตอบรับอย่างไร” (ฮะดีษบันทึกโดย Muslim,1995 : 2346 ; และ al-Tirmidhiy,2000 : 2989)⁴

ในโลกนี้หลังจากความตาย เนื้อหนังมังสาที่เกิดจากการบริโภคสิ่งฮารอมก็อาจจะถูกไฟนรกเผาไหม้ ดังฮะดีษที่บันทึกโดยอัคริมิซีย ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((يَا كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ إِنَّهُ لَا يَرَبُّو لَحْمَ نَبْتٍ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتْ النَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ))

ความว่า “ไอ้กะอับ บุตรของอุจญ์เราะฮ์⁵เนื้อที่อกจากสิ่งผิดบทยัญญัตินั้น เหมาะสมกับไฟนรกเป็นที่สุด” (ฮะดีษบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 2000 :614)⁶

ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัดถึงความเคร่งครัดของคนมุสลิม ในเรื่องการบริโภคอาหารที่ฮาลาลซึ่งประเมินได้ว่าคนมุสลิมได้รับการปลูกฝังเรื่องอาหารฮาลาลมาตั้งแต่เล็ก คือการที่คนมุสลิมไม่อาจจะมีความเคร่งครัดหรือไม่เคร่งครัดในบทยัญญัตติของศาสนาอิสลามอื่นๆ บางครั้งมุสลิมบางคนอาจจะไม่เคร่งครัดในเรื่อง การละหมาด การจ่ายซะกาต (ทรัพย์สินที่มุสลิมต้องจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับ เมื่อครบพิกัต เงื่อนไข) การถือศีลอด การประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งเป็นหลักสำคัญของศาสนาอิสลาม แต่เขาก็ไม่ยอมที่จะทานเนื้อสุกรหากไม่อยู่ในภาวะคับขันจริงๆ และเป็นที่ยืนยันในหมู่คนทั่วไปว่าหากไม่กินสุกร

นักวิชาการกฎหมายอิสลามทุกยุคทุกสมัยก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของอาหารเป็นอย่างมาก จนกระทั่งทุกมัสฮับ (สำนักกฎหมายอิสลาม) ได้มีการกำหนดเป็นบทเฉพาะโดยตรงเกี่ยวกับอาหารไว้ในกฎหมายอิสลามไว้บทหนึ่งว่า *كتاب الأطعمة* กิตาบอัลอัฏอิมะฮฺ (บทว่าด้วยอาหาร)

³ คืออับดุลเราะมานบุตรของศอคร อัดเดาศีย์ เข้ารับอิสลามปีที่7ของการอพยพ เป็นผู้ที่ยุติงานฮะดีษจากนบีมากที่สุดในการบรรดาสาวกของท่าน เสียชีวิตปี ฮ. ศ. 57 บางรายงานปี ฮ. ศ. 59 (al-Asqalaniy, 1995 : 4/267)

⁴ Mawsuaah al-'Hadith al-Sharif, 2000 : 838, 1952

⁵ คือกะอับบุตรของอุจญ์เราะฮ์บุตรของอุมัยยะฮ์ เป็นสาวกท่านหนึ่งของท่านนบีเสียชีวิต ปี ฮ. ศ. 52 (al-'As qalaniy, 1996 : 397)

⁶ ฮะดีษระดับฮะสัน (al-Tirmidhiy, 2008 : 155)

كتاب الأشربة) Kitab al-Ashra' bi-hadith al-ashra' (บทร่วมด้วยเครื่องต้ม) เช่นในหนังสือ “บะดาอิอุศศอนาอียัฟัตร์ตีบิซชะรออีย” (بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع) ของมัซฮับชะนะฟี มีบทชื่อว่ากิตาบอัลอัซรุบะฮฺ หนังสือ “อัซชะเราะฮฺ” (الذخيرة) ของมัซฮับมาลิกีย มีบทชื่อว่า กิตาบอัลอัฎอิมะฮฺ หนังสือ “อัลอุม” (الأم) ของมัซฮับฮาฟิซียมีบทชื่อว่า กิตาบอัลอัฎอิมะฮฺ และหนังสือ “กัซซาฟุลกีนะฮฺ” (كشاف القناع) ของมัซฮับฮัมบะลียมีบทชื่อว่ากิตาบอัลอัฎอิมะฮฺ เช่นกัน

นักวิชาการสายอะดิซ ก็มีการกำหนดบทร่วมด้วยอาหารเป็นการเฉพาะเหมือนอย่างนักวิชาการกฎหมายอิสลามเช่นกันดังเห็นได้จากหนังสือ “เศาะฮียัฮฺอัลบะฮฺริย” (صحيح البخاري) มีบทที่ชื่อว่า กิตาบอัลอัฎอิมะฮฺ หนังสือ “เศาะฮียัฮฺมุสลิม” (صحيح مسلم) มีบทที่ชื่อว่ากิตาบอัลอัซรุบะฮฺ หนังสือ “สุนันอับิดาวูด” (سنن أبي داود) ก็มีทั้งกิตาบอัลอัฎอิมะฮฺและกิตาบอัลอัซรุบะฮฺ หนังสือ “ญามิออัตติรมิซีย” (جامع الترمذي) และหนังสือสุนันอันนะสายีย (سنن النسائي) ก็มีทั้งสองบทเหมือนกับหนังสือ “สุนันอับิดาวูด” (سنن أبي داود) หนังสือ “สุนันอับินิมายะฮฺ” (سنن ابن ماجه) มีบทที่ชื่อว่ากิตาบอัลอัซรุบะฮฺ และยังมีบทต่างๆที่นักกฎหมายอิสลามและนักวิชาอะดิซได้เขียนไว้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับอาหารโดยทางอ้อม เช่น กิตาบอัซชะบะฮฺอิหฺวัศศุญุด (الذبائح والصيد) (บทร่วมด้วยการเชือดและการล่าสัตว์) กิตาบอัลอะฎอียัฮฺ (كتاب الأضاحي) (บทร่วมด้วยสัตว์เพื่อการพลีทาน) บาบุลอะกียะฮฺ (باب العقيدة) (บทร่วมด้วยการทำบุญเด็กแรกเกิด)สิ่งดังกล่าวข้างต้นชี้ถึงความสำคัญของอาหารในทัศนะของอิสลามได้เป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่ามุสลิมทุกคนทุกสถานภาพตระหนักถึงความสำคัญของอาหารฮาลาลเหมือนกัน แต่จากการศึกษาพบว่านักวิชาการกฎหมายอิสลามมีทัศนะที่แตกต่างกันในหลายๆประเด็น ปัญหาและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับอาหารเช่นกัน เริ่มตั้งแต่วัตถุดิบดั้งเดิม การได้มาซึ่งวัตถุดิบอันเป็นต้นน้ำไปจนถึงปลายทางจำหน่าย การบริโภค ดังเช่นการที่นักวิชาการกฎหมายอิสลามมีทัศนะที่แตกต่างกันในประเด็นเดิมของสิ่งต่างๆฮาลาลหรือฮารอม ในส่วนของสิ่งที่ประโยชน์หรือมีโทษเล็กน้อยโดยมีประโยชน์มากกว่าโทษนักวิชาการมีความเห็นอยู่ สาม ทัศนะด้วยกัน (al-Shangqitiy, 1961 : 20)

ทัศนะที่หนึ่งมีความเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นที่อนุมัติตั้งแต่เดิมทัศนะนี้เป็นทัศนะของมัซฮับส่วนใหญ่ (al-Shangqitiy, 1961 : 21)

ทัศนะที่สอง มีความเห็นว่าทุกสิ่งเป็นของต้องห้ามจนกว่าจะมีหลักฐานการอนุมัติมายืนยันทัศนะนี้เป็นทัศนะของมัซฮับชะนะฟี (al-Shangqitiy, 1961 : 21)

ทัศนะที่สาม ไม่ดำเนินการใดๆ จนกระทั่งมีหลักฐานมาชี้แจงทัศนะนี้เป็นทัศนะของอุละมาอ์บางส่วนจากมัซฮับฮาฟิซียและฮัมบะลีย (al-Shangqitiy, 1961 : 23)

ทั้งสามทัศนะมีผลต่อเนื่องไปสู่การบริโภคอาหารโดยตรง และมีความแตกต่างในภาคปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ผู้ถือตามทัศนะแรกสามารถบริโภคทุกอย่างที่ไม่มีหลักฐานห้าม ในขณะที่ผู้ถือตามทัศนะที่สองจะไม่บริโภคอะไรจนกว่ามีหลักฐานอนุมัติ ส่วนผู้ถือตามทัศนะที่สามก็ต้องรอการบริโภคหรือไม่บริโภคจนกว่ามีหลักฐานมาระบุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เราเห็นว่าเป็นประโยชน์มีโทษเพียงเล็กน้อยโดยประโยชน์มากกว่าโทษ ก็ยังต้องศึกษาหาข้อยุติไปสู่การปฏิบัติได้โดยมิให้เกิดความลังเล แยกแยะอีกมาก

นอกจากจะมีความเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นวัตถุตั้งเดิมว่าอนุมัติหรือไม่แล้ว นักวิชาการอิสลาม ก็มีความเห็นแตกต่างกันในหลายๆอย่างจากอาหารประเภทเนื้อว่าเป็นที่อนุมัติให้มุสลิมบริโภคหรือไม่ สัตว์บก เช่น สัตว์ดุร้ายมีเขี้ยว นอกจากจะมีความเห็นในเรื่องนิยามความหมายที่แตกต่างกันแล้วก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันอีกว่าสัตว์ดุร้ายมีเขี้ยวอนุมัติให้มุสลิมบริโภคได้หรือไม่ (Ibn Abidin, 1961 : 5/193, al-Sharbiniy, 1946 : 4/300, Ibn Qudamah, 1917 : 11/66)

สัตว์ปีกที่มีกรงเล็บ เช่น เหยี่ยว นกอินทรี พญาเหยี่ยว ฯลฯ นักวิชาการส่วนใหญ่รวมทั้งอิมามอบูฮะนีฟะฮ์⁷ อัสฮาฟีอียะฮ์⁸ อะหมัด⁹ มีความเห็นว่าไม่อนุมัติให้บริโภคเพราะท่านนบี ﷺ ห้ามมิให้บริโภคสัตว์ดุร้ายมีเขี้ยวและสัตว์ปีกที่มีกรงเล็บ (Ibn al-umam, 1970 : 11/68, al-Nawawiy, 1917 : 9/22 al-'Makdisiy : 11/68) ส่วนอิมามมาลิกมีความเห็นว่า สิ่งเหล่านั้นอนุมัติให้บริโภคได้

การบริโภคเนื้อของสัตว์ที่กินสิ่งสกปรกไม่ว่าจะเป็นวัว แกะ แพะหรือไก่ ท่านและอื่นๆ รายงานหนึ่งจากอิมามอะหมัดและทัศนะหนึ่งจากอิมามอัสฮาฟีอียะฮ์ (al-Maqdisiy, 1960 : 3/529, al-Sharbiniy, 1956 : 4/304) ไม่อนุญาตให้บริโภค เนื้อของสัตว์ดังกล่าว เพราะอิบนุอุมัรบอกว่าท่านนบี ﷺ ห้ามมิให้บริโภคเนื้อและนมของสัตว์ที่กินสิ่งสกปรก (al-Shaukaniy, 1950 : 8/128) มีอีกรายงานหนึ่งจากอิมามอะหมัดและรายงานที่มีน้ำหนักมากกว่าในมัซฮับอัสฮาฟีอียะฮ์ และทัศนะของมัซฮับสะนะฟี (al-Maqdisiy, 1961 : 3/529, al-Sharbiniy : 4/304, al-Kasaniy, 1973 : 5/304) มีความเห็นว่าบริโภคเนื้อสัตว์ดังกล่าวน่ารังเกียจมาก เพราะการห้ามมิใช่ที่ตัวตนดั้งเดิมของสัตว์เหล่านั้นแต่เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งอย่างมากก็แค่ทำให้เนื้อของสัตว์เปลี่ยนแปลงแค่นั้นเองยังไม่นำไปสู่การห้ามบริโภคอย่างใด

⁷ ออบูฮะนีฟะฮ์ คืออัลฮุอมา นบุตรของซาบิต อัลกูฟียะฮ์ (ศ. 80-ศ. 150) เกิดที่เมืองกูฟะฮ์ เป็นหัวหน้ามัซฮับฟิกฮ์สะนะฟี (al-Dhahabiy, 2001 : 6/391)

⁸ อัสฮาฟีอียะฮ์ คือมุฮัมมัด บุตรของอิสรียะฮ์ อัลกูรอซียะฮ์ (ศ. 150-ศ. 204) เกิดที่เมืองฆอซะฮ์ ประเทศปาเลสไตน์ เป็นหัวหน้ามัซฮับฟิกฮ์อัสฮาฟีอียะฮ์ เจ้าของหนังสือ “อัลอุม” (الأم) “อัลริสาละฮ์” (الرسالة) (al-'Asnawiy, 1984 : 1/11)

⁹ อะฮฺมัด บิน มุฮัมมัด บินฮันบัล เป็นผู้ก่อตั้งมัซฮับฮัมบะลีเยฮ์ เป็นผู้หนึ่งที่เคร่งครัดและสมณะ แต่งตำราจำนวนหนึ่ง เช่น “อัลมุสนัด” (المسند) “อัลฮุจูด” (الجهاد) (al-Dhahabiy, 2001 : 11/177)

การบริโภคสิ่งน่ารังเกียจ อาหารที่น่ารังเกียจอาจแบ่งได้เป็น สองประเภทหนึ่ง น่ารังเกียจเพราะตัวของมันเอง เช่น เลือด ซากต่างๆ สุกร เป็นต้น สองน่ารังเกียจ เนื่องจากการดำเนินการ เช่น อาหารที่ได้มาในลักษณะที่ผิดบทบัญญัติศาสนา เช่น ได้มาเพราะการขโมย การฉ้อโกง เป็นดอกเบีย สิ่งที่อัลลอฮฺอนุมัติย่อมเป็นที่ดีอย่างแน่นอน สิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ ห้ามเป็นสิ่งที่ไม่ น่ารังเกียจ แน่นอนเช่นกัน ส่วนสิ่งที่อัลลอฮฺยังไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าอนุมัติหรือว่าต้องห้ามน่ารังเกียจ นักวิชาการศาสนาอิสลามมีความเห็นที่แตกต่างกันว่าจะยึดเอาอะไรเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีอนุมัติให้บริโภค หรือ ว่าเป็นสิ่งน่ารังเกียจ

การบริโภคสิ่งที่ถูกใช้ให้ฆ่า เช่น งู หนู หมา อีกา เหยี่ยว หรือสิ่งที่ถูกห้ามมิให้ฆ่า เช่น มด ผึ้ง นกหัวขวาน ทศนะที่หนึ่งมีความเห็นว่าการบริโภคสิ่งที่ถูกใช้ให้ฆ่า หรือห้ามมิให้ฆ่า ไม่เป็นที่อนุมัติ บริโภค ทศนะนี้เป็นทศนะของมัซฮับชาฟีอีและรายงานหนึ่งของมัซฮับฮัมบะลี (Ibn Ruskd, 1978 : 1/344)

ทศนะที่สองมีความเห็นว่า การสั่งให้ฆ่าหรือห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ดังกล่าวมิได้บ่งชี้ว่าสัตว์เหล่านั้นเป็นสัตว์ต้องห้ามบริโภค ทศนะนี้เป็นรายงานหนึ่งในมัซฮับฮัมบะลี (Ibn Ruskd, 1978 : 1/344)

การบริโภคสัตว์เกิดมาจากสัตว์ที่ฮาลาลบริโภคและจากสัตว์ที่ฮารอมบริโภค เช่น ล่อ ซึ่งเกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างลาภกับม้า อิบน์ ดัยมียะฮ์¹⁰, อันนะวะวีย์¹¹, อิบน์กุตามะฮ์¹² กล่าวว่า : สัตว์ที่เกิดจากสัตว์ฮาลาลบริโภคผสมกับสัตว์ที่ฮารอมบริโภค ไม่เป็นที่ฮาลาลให้บริโภคเพราะสิ่งดังกล่าว เกิดจากการผสมระหว่างฮาลาลกับฮารอมเลยให้น้ำหนักไปทางด้านฮารอม เพราะมีสิ่งฮารอม เจือปนอยู่ (Ibu Taimiah, 1961 : 35/208, al-Nawawiy, 1927 : 9/27, al-Makdisiy, 1978 : 11/75)

ส่วนสัตว์น้ำนักวิชาการอิสลามก็ทศนะที่แตกต่างกัน ทศนะที่หนึ่ง มีความเห็นว่าสัตว์น้ำทุกชนิดอนุมัติให้บริโภค เป็นทศนะของของมัซฮับมาลิกียและทศนะที่ถูกต้องจากมัซฮับอัสชาฟีอี (Ibn Rusyd : 1/345, al-Sharbini : 4/291)

¹⁰ อิบน์ดัยมียะฮ์ เป็นนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านต่างๆ เช่น ดัฟซีร์ ฮะดีษ กฎหมายอิสลาม และอื่นๆ ค้นพบข้อขัดแย้งทางศาสนาบางประการที่ต่างจากความเห็นของมัซฮับทั้งสี่อย่างสิ้นเชิง ทำให้ถูกจำคุกและถูกเนรเทศหลายครั้ง เสียชีวิตในัจจงจำใน ปี ฮ. ศ. 728 เรียบเรียงคำรามากมาย เช่น “มััจมูอ ฟูตาวา” (مجموع فتاوى) “อัลลียาสะฮ์ อัลซุรียะฮ์” (السياسة الشرعية) (al-ZarkAliy, 1994 : 1/144)

¹¹ คืออูษะกะรียามุฮยิดดีน ยะหยาบุตรของชะรอฟ อันนะวะวีย์ เกิดที่ นะวาประเทศซีเรีย ปี 631 เป็นนักวิชาการสังกัดมัซฮับชาฟีอี ที่โด่งดังท่านหนึ่งท่านได้แต่งตำราไว้หลายเล่ม เล่มที่นิยมอย่างแพร่หลายคือ “รียาฎศอลิฮีน” (رياض الصالحين) “อัลมััจญ์มูอ” (المجموع) “เราะฎะฮ์ตุลฎอลิฮีน” (روضه الطالبين) ท่านเสียชีวิตปี ฮ. ศ. 676 (al-zarkAliy, 2002 : 8/149)

¹² คืออูษะฮ์หมัด อัคคูลอฮฺบุตรของอูษะหมัดบุตรของอูษะฮ์อัลมัคดิสียอัลมัคกีเป็นนักวิชาการสังกัดมัซฮับฮัมบะลี เขียนหนังสือมากมาย เช่น “อัลมุฆนีย์” (المغني), “อัลอุมมะฮ์ฟีลฟิฮ์” (العمدة في الفقه) เป็นต้น เสียชีวิตปี ฮ. ศ. 620 ที่ กรุงดามัสกัส ประเทศซีเรีย (al-Dhahabi, 1994 : 4/67)

ทัศนะที่สอง มีความเห็นว่า สัตว์น้ำทุกชนิดอนุมัติให้บริโภคได้ยกเว้น กบ จระเข้ และงู เป็นทัศนะของมัซฮับฮัมบะลีย โดยยึดตามหลักฐานเดียวกับของทัศนะแรก แต่ยกเว้น กบ เพราะนบี ﷺ ห้ามฆ่ามัน จระเข้เพราะมันกินเนื้อมนุษย์เป็นอาหาร งู เพราะเป็นสิ่งสกปรก น่ารังเกียจ (al-Maqdisiy, 1992 : 3/529)

ทัศนะที่สามมีความเห็นว่า สัตว์น้ำทั้งหมดไม่อนุญาตให้บริโภค ยกเว้นปลา เป็นทัศนะของมัซฮับฮันะฟี

ส่วนการบริโภคสัตว์ที่อาศัยอยู่ทั้งในน้ำและบนบก เช่น กบ เต่า ปู อัลดาดิร¹³ กล่าวว่า : อิมามมาลิกมีความเห็นว่าอนุมัติให้บริโภคทั้งหมด (al-Dardir, 1999 : 2/115)

อันนะวะวีย รายงานว่า “ที่ถือปฏิบัติกันในมัซฮับอัชชาฟีอียันั้น อนุมัติให้บริโภคทุกอย่างในทะเลหรือสัตว์น้ำยกเว้น กบ” (al-Nawawiy, 1927 : 9/33)

อิบนุกุดามะฮ์ กล่าวว่า : “สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่บนบกด้วยนั้นไม่อนุมัติให้บริโภคนอกจากต้องเชือดก่อน ยกเว้นสัตว์ที่ไม่มีเลือด เช่น ปู สามารถบริโภคโดยไม่ต้องเชือดได้” (al-Maqdisiy, 1978 : 11/83)

อัลกาซานีย¹⁴ ซึ่งสังกัดมัซฮับฮันะฟีได้กล่าว ว่า : สัตว์ในทะเลทุกชนิดไม่อนุมัติให้บริโภคยกเว้นปลาเท่านั้น (al-Kasaniy, 1973 : 5/35)

ตัวอย่างทัศนะที่แตกต่างของนักวิชาการเกี่ยวกับการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้บริโภคอาหารต่างๆข้างต้นบนพื้นฐานสภาพหรือสถานการณ์ปกติของมนุษย์ ในขณะที่บางครั้งอาจเกิดเหตุการณ์หรือมนุษย์ตกอยู่ในสภาพคับขันขั้นวิกฤตจนไม่มีหรือไม่สามารถบริโภคอาหารที่ฮาลาลและดีได้ บทบัญญัติอิสลาม ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่สมบูรณ์ครอบคลุม เหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตทุกสภาพการณ์ ดังนั้นจะพบว่าในตำรากฎหมายอิสลาม ก็จะมีบทบัญญัติว่าด้วยสภาพความคับขันขั้นวิกฤต ซึ่งนักกฎหมายอิสลามใช้คำว่า “อฎฎอรูเราะฮ์” (الضرورة) หรือ “อัลอิฎฎอรูร” (الاضطرار) ซึ่งบทบัญญัติว่าด้วยอาหารเป็นบทบัญญัติที่ถูกอธิบายไว้มากที่สุดในสภาพความคับขัน โดย

¹³ อัลดาดิร คืออะหมัดบินอะฮ์มัด อัลอะตะเวีย รู้จักในนามอะฮ์มัด อัลดาดิร (ค. ศ. 1715-ค. ศ. 1786) เป็นปราชญ์ สังกัดมัซฮับมาลิกีย เชี่ยวชาญวิชาฟิกฮ์และอุสูลอัลฟิกฮ์ แต่งหนังสือ “ซัรฮุมตะศอรคอลีล” (شرح مختصر خليل) (Ibn Salim Makhluṭ, 2003 : 1/137)

¹⁴ คืออับดุลบุตรของ มัสฮูดอัลกาซานีย เกิดที่เมืองกาซาน ประเทศเตอร์กิสถาน เป็นนักวิชาการสังกัดมัซฮับฮันะฟี เจ้าของหนังสือ “บะดาอูศศอนาออิฟิต์ตีบอัชชะรออีย” เสียชีวิตปี ฮ. ศ. 587 ที่เมืองฮะลับ ประเทศซีเรีย ดู (al-Dhahabiy, 2001 : 4/286)

นักกฎหมายอิสลามได้อธิบายประเด็นสำคัญของบทบัญญัติว่าด้วยอาหารในสภาพคับขันหรือในสภาพอนุโลมไว้หลักๆ ดังนี้

นิยามความหมายของสภาพ “ฮัจญูรเราะฮ์” หรือ “อัลฮัจญูรอร” มัชฮับฮนะฟีย มีความเห็นว่า “ฮัจญูรเราะฮ์” คือสภาพคับขันที่หากไม่บริโภคสิ่งต้องห้ามแล้วจะนำไปสู่การเสียชีวิตหรือเกือบเสียชีวิต (al-Hamawiy, 1979 : 119) มัชฮับมาลิกีย มีความเห็นว่า “ฮัจญูรเราะฮ์” คือสภาพที่ต้องรักษาชีวิตจากความตายหรือภัยอันตรายที่สาหัสสากรรจ์ (al-dardiyr, 1978 : 183) มัชฮับซาฟีอีย มีความเห็นว่า “ฮัจญูรเราะฮ์” คือสภาพคับขันที่หากไม่บริโภคสิ่งต้องห้ามแล้วจะนำไปสู่การเสียชีวิตหรือเกือบเสียชีวิต (al-Suyuti, 1959 : 85) มัชฮับฮัมบะลียมีความเห็นว่า “ฮัจญูรเราะฮ์” ว่าเป็นสภาพที่เกรงว่าจะเสียชีวิตหากงดการบริโภคอาหาร (al-Maqdisiy, 1990 : 331 ; al-Mardawiy, 1997 : 319) ตามที่ปรากฏแม้ว่านิยามความหมายของคำว่า “ฮัจญูรเราะฮ์” ของแต่ละมัซฮับจะใกล้เคียงกันแต่ในรายละเอียดภาคปฏิบัติของบทบัญญัติตามทัศนะแต่ละมัซฮับจะมีความแตกต่างกันในการกำหนดขอบเขตปริมาณ จำนวน ลำดับสภาพคับขันและสิ่งที่ยอนุญาตให้บริโภคในยาม “ฮัจญูรเราะฮ์”

ขอบเขตของสภาพคับขันหรือภาวะอนุโลมให้บริโภคสิ่งฮาลาลได้นั้น มัชฮับ ฮนะฟีย อธิบายว่าสภาพฮัจญูรเราะฮ์ที่เกิดจากความหิวโหยนั้นคือสภาพที่หากงดการบริโภคอาหารแล้วกลัวว่าจะเสียชีวิตหรืออวัยวะหนึ่งอวัยวะใดเสียหาย ผู้ใดที่ถูกบังคับจากผู้มีอิทธิพลให้บริโภคสิ่งฮาลาลโดยเขาถูกขู่ว่าจะหากไม่บริโภคจะถูกฆ่าหรือถูกตัดอวัยวะหนึ่งอวัยวะใด ถือว่าสภาพเขาเข้าข่ายฮัจญูรเราะฮ์ที่ยอนุญาตให้บริโภคอาหารฮาลาลได้ แต่หากเขาถูกบังคับจากผู้มีอิทธิพลให้บริโภคสิ่งฮาลาลเพียงการขู่ว่าจะหากไม่บริโภคจะถูกจองจำถูกพันธนาการโดยที่สามารถบริโภคอาหารฮาลาลได้ก็ไม่นับเป็นที่ยอนุญาตให้เขาบริโภคสิ่งฮาลาล เพราะสภาพเขายังไม่เข้าข่ายสภาพฮัจญูรเราะฮ์ (al-Bazdawiy, 1987 : 1518) มัชฮับมาลิกียอธิบายสภาพฮัจญูรเราะฮ์ที่ยอนุญาตให้กระทำสิ่งฮาลาลได้ว่า คือภาวะความกลัวที่มันใจหรือค่อนข้างมันใจว่าจะถึงแก่ชีวิต (al-Dususiy, 1988 : 136) ผู้ใดที่ตกอยู่ในภาวะดังกล่าวจึงสามารถบริโภคสิ่งฮาลาลได้ ทั้งนี้ความหิวโหยนั้นไม่จำเป็นต้องถึงเวลาตาย เพราะการบริโภคอาหารจนถึงเวลาตายนั้นไม่เกิดประโยชน์อันใดอีกต่อไป (al-zarqaniy, 1936 : 95) มัชฮับซาฟีอียอธิบายว่า อนุญาตให้ผู้ใดตกอยู่ในภาวะหิวโหยอาหารซึ่งเกรงว่าจะเสียชีวิตหรือป่วยหนัก เพิ่มใช้หายใจ หรือตกขบวนจากคณะ หรืออาจทำให้อ่อนเพลียจนไม่สามารถเดินหรือขึ้นยานพาหนะได้ บริโภคสิ่งฮาลาลส่วนเพียงความหิวโหยรุนแรงยังไม่ถือว่าเป็นสภาพฮัจญูรเราะฮ์ ที่อนุโลมให้บริโภคสิ่งฮาลาลได้ ทั้งนี้ความหิวโหยที่ยอนุญาตให้บริโภคสิ่งฮาลาลนั้นไม่จำเป็นต้องอดอาหารจนถึงเวลาใกล้ตาย หากผู้ใดอดอาหารจนถึงเวลาใกล้ตาย ก็ไม่เป็นที่อนุญาตให้เขาบริโภคสิ่งฮาลาลอีกแล้ว เพราะการบริโภคอาหารในเวลาดังกล่าวจะไม่เกิดประโยชน์ใดๆอีกเลย และหากเขาหิวโหยจนหมดกำลัง

และทำให้เกิดอันตรายต่อตัวเองก็เป็นที่ยกเว้นให้บริโภคสิ่งฮาลาลได้ (al-Nawawiy, 1992 : 2 /549 ; al-Shafaiy, 1993 : 396) มัซฮับฮัมบะลียอธิบายว่า อัญมณฺ์เราะฮ์ที่ยกเว้นให้บริโภคสิ่งฮาลาลได้นั้นคือความกลัวว่าจะเสียชีวิตจากความหิวโหยหากกลัวว่าจะเสียชีวิตจากการอดอาหารหรือกลัวว่าเมื่ออดอาหารแล้วจะทำให้อ่อนเพลียจนไม่สามารถเดินทางต่อจนตกขบวนจากคณะหรือไม่สามารถขึ้นยานพาหนะแล้วนำไปสู่การเสียชีวิตได้ ก็เป็นที่ยกเว้นให้บริโภคสิ่ง ฮาลาลได้ (al-Maqdisiy, 1990 : 312 ; al-Buhutiy, 1997 : 247, 248)

ปริมาณจำนวนอาหารฮาลาลที่ยกเว้นให้บริโภคในภาวะคับขันตามทัศนะของมัซฮับฮนะฟีย มัซฮับชาฟีอีย และมัซฮับฮัมบะลีย คือปริมาณที่พอประทังชีวิตเท่านั้น โดยเกณฑ์การประทังชีวิตมีความแตกต่างกันระหว่างมัซฮับฮนะฟียกับมัซฮับชาฟีอีย และมัซฮับฮัมบะลีย (Ibn Abidin, 1979 : 338 ; al-Nawawiy, 1996 : 52 ; al-Mawardiyy, 1994 : 7/175 ; al-Maqdisiy, 1990 : 330) ขณะที่มัซฮับมาลิกียมีความเห็นว่าอนุญาตให้ผู้ที่พักอยู่ในภาวะคับขันบริโภคอาหารฮาลาลจนอิ่มได้ (al-Dardir, 1978 : 233)

นักกฎหมายอิสลามได้จัดลำดับอาหารฮาลาลที่ยกเว้นให้บริโภคในภาวะอัญมณฺ์เราะฮ์เป็นลำดับก่อนหลังที่แตกต่างกัน โดยอาหารฮาลาลที่นักกฎหมายอิสลามหยิบยกขึ้นมาพิจารณา ตามประเภทอาหารในการจัดลำดับก่อนหลังมากที่สุดคือลำดับก่อนหลังระหว่างอาหารที่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นกับการบริโภคสัตว์ที่ตายเอง มัซฮับมาลิกียและนักกฎหมายอิสลามบางส่วนจากมัซฮับฮนะฟียมีความเห็นว่าผู้ใดที่ตกอยู่ในภาวะอัญมณฺ์เราะฮ์โดยที่ไม่มีอาหารจะประทังชีวิตเลยนอกจากสัตว์ที่ตายเองและอาหารที่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเจ้าของไม่มีความจำเป็นต่ออาหารดังกล่าวแล้วในขณะนั้นให้เขาผู้นั้นบริโภคอาหารที่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นก่อน (al-Dardir, 1978 : 185 ; Ibu Nujaim, 1969 : 124) มัซฮับชาฟีอีย มัซฮับฮัมบะลีย และนักกฎหมายอิสลามบางส่วนจากมัซฮับฮนะฟียมีความเห็นว่าให้เริ่มบริโภคสัตว์ที่ตายเองก่อน (al-Ramliy, 1970 : 573 ; al-Maqdisiy, 1990 : 337 ; Ibn Muflih, 2003 : 3/381 ; Ibn Nujaim, 1969 : 124)

มัซฮับฮนะฟีย มัซฮับมาลิกีย ทัศนะที่ถูกต้องของมัซฮับชาฟีอียและทัศนะหนึ่งของมัซฮับฮัมบะลียมีความเห็นว่า บทบัญญัติที่ยกเว้นให้บริโภคอาหารฮาลาลในภาวะอัญมณฺ์เราะฮ์นั้นเป็นบทบัญญัติวาญิบที่ต้องปฏิบัติหากผู้ที่พักอยู่ในภาวะอัญมณฺ์เราะฮ์ไม่บริโภคอาหารฮาลาลเพื่อประทังชีวิตโดยที่เขาไม่มีความรู้ในบทบัญญัติดังกล่าวถือว่าเขาไม่มีความผิด (al- Zailaiy, 1892 : 185 ; al- dusuqiy, 1993 : 136 ; al-sharbiniy, 1997 : 306 ; al-Maqdisiy, 1990 : 331) อีกทัศนะหนึ่งของมัซฮับชาฟีอียและมัซฮับฮัมบะลียมีความเห็นว่าบัญญัติดังกล่าวในภาวะอัญมณฺ์เราะฮ์เป็นเพียงบทบัญญัติอนุญาตมิใช่บทบัญญัติวาญิบที่จำเป็นต้องปฏิบัติโดยการงดบริโภคอาหารฮาลาลของผู้ที่ตกอยู่ในภาวะอัญมณฺ์เราะฮ์ไม่ถือว่าเป็นความผิดแต่อย่างใด (al-Nawawiy, 1996 : 42 ; al-Rafaiy, 1997 : 4/158 ; al-Maqdisiy, 1990 : 331)

สิ่งดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งจากตัวอย่างของทัศนคติที่แตกต่างระหว่างบรรดานักวิชาการกฎหมายอิสลามในประเด็นอาหารทั้งในภาวะปกติและภาวะคับขัน อันนำไปสู่การปฏิบัติเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่แตกต่างกันตามทัศนคติที่ยึดถือ ในขณะที่แต่ละทัศนคติมีผู้ยึดติดบางส่วนที่เข้าใจผิดๆ ในเรื่องการสั่งกัตมัซฮับอันนำไปสู่การยึดติด ชาตินิยมในมัซฮับอย่างหุนหวกตาบอดจนเกิดการตำหนิโจมตีดูถูก ไม่ยอมรับฟังทัศนคติที่เห็นต่าง หากมิได้รับการทำความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ อาจทำให้เอกภาพความสามัคคีของสังคมต้องถูกบั่นทอนตามไปด้วย

เนื่องจากมุสลิมเป็นหนึ่งในบรรดาผู้บริโภครายใหญ่ของโลก ณ ปี พ. ศ. 2553 จำนวนมุสลิมมีไม่ต่ำกว่า 1, 600 ล้านคนและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยงานวิจัยพิวฟอร์รัมเปิดเผยรายงานการคาดการณ์ว่าพลเมืองมุสลิมทั่วโลกอีก 20 ปี ข้างหน้า คือในปี พ. ศ. 2573 จะเพิ่มขึ้นเป็น 2.2 พันล้านคน (นิตยสารคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2554 : 12) ซึ่งถ้าประเทศใดมีวัตถุดิบ กระบวนการผลิต การแปรรูป การบรรจุ การจัดเก็บ การขนส่ง การจำหน่าย และการบริการ ฯลฯ ที่สามารถให้ความมั่นใจกับชาวมุสลิมได้ว่ากิจการของตนถูกต้องตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามแล้วประเทศนั้นก็จะได้ประโยชน์ในการทำกิจการด้านฮาลาลกับมุสลิมเป็นมูลค่าจำนวนมหาศาล เพราะสินค้าและบริการฮาลาลมีมูลค่าทั่วโลกถึง 1, 323 พันล้านดอลลาร์ (Halal cicot, 2554 : 17) เฉพาะมูลค่าตลาดอาหารฮาลาลระหว่างประเทศมีขนาดใหญ่ถึง 6 แสนล้านดอลลาร์ (ประชาคมมุสลิม, 2554 : 4) ตลาดอาหารฮาลาลเติบโตประมาณปีละ 17, 500 ล้านบาท (Halal cicot, 2554 : 16) ทำให้หลาย ๆ ภูมิภาคตระหนักถึงความสำคัญของบริการและอาหารฮาลาล หลายประเทศตื่นตัว เตรียมการที่จะเป็นผู้นำ หรือศูนย์กลางของกิจการฮาลาล ประเทศไทยเราก็เล็งเห็นถึงความสำคัญอันนี้จึงมี หน่วยงาน องค์กร โครงการต่าง ๆ มารองรับการเติบโตการแข่งขันของกิจการฮาลาล อาทิ สถาบันอาหารมัซฮับงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล คณะกรรมการบริหารกิจการฮาลาลคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันฮาลาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการนิคมอุตสาหกรรมฮาลาลจังหวัดปัตตานี ศูนย์บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาลจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาลจังหวัดปัตตานี ศูนย์บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาลจังหวัดยะลา ศูนย์บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาลจังหวัดนราธิวาส ศูนย์บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาลจังหวัดสงขลา ศูนย์บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ฮาลาลจังหวัดสตูล กลุ่มผลิตสินค้าฮาลาลชุมชน เป็นต้น

ด้วยความสำคัญ และปัญหาเกี่ยวกับอาหารฮาลาลที่มุสลิมเองและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ นักธุรกิจอาหารฮาลาลและผู้สนใจ บทบัญญัติศาสนาอิสลามยังต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวอย่างถ่องแท้ ครอบคลุมทุกมิติ สอดคล้องกับบริบทของสังคม และสภาพกระแสเศรษฐกิจโลกโดยพื้นฐานขององค์ความรู้และ

วิถีปฏิบัติที่ถูกต้อง อันนำไปสู่แนวปฏิบัติที่เป็นเอกภาพ อีกทั้งเป็นแหล่งอ้างอิง ในการให้ความเข้าใจ แก่ศาสนิกต่างๆ เกี่ยวกับวิถีบริโภคของมุสลิม ในสังคมพหุวัฒนธรรม และเพื่อเป็นการสนับสนุนด้าน ข้อมูลอาหารฮาลาลสู่ฐานทางกลยุทธ์ เชิงพาณิชย์ โดยการอิงข้อมูลความนิยมแพร่หลายของมัชฮับ ต่างๆในกลุ่มประเทศมุสลิม เพื่อการส่งออกผลิตภัณฑ์ฮาลาลไปยังกลุ่มประเทศเหล่านั้นได้ตรงตาม ความนิยม ความต้องการของตลาด อาทิ ประเทศอินเดีย ประเทศปากีสถาน ประเทศอัฟกานิสถาน ประเทศตุรกี ยึดติดกับมัชฮับฮนะฟี้อย่างแพร่หลาย มักจะไม่บริโภคอาหารประเภทสัตว์น้ำยกเว้น ปลา ในขณะที่ประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศ อินโดนีเซีย ประเทศบรูไน จะยึดติดกับมัชฮับชาฟีอี๊ยะ ประเทศโมร็อกโก ประเทศอัลจีเรีย ประเทศ ตูนิเซีย และประเทศแถบยุโรปตะวันตก ยึดติดกับมัชฮับมาลิกีย ส่วนประเทศแถบคาบสมุทรอาหรับ จะยึดติดกับมัชฮับฮัมบะลีย โดยมัชฮับมาลิกีย มัชฮับชาฟีอี๊ยะ และมัชฮับฮัมบะลีย มีทัศนะว่าสัตว์น้ำ เป็นที่ฮาลาลบริโภค ยกเว้นบางชนิดที่มัชฮับชาฟีอี๊ยะ และมัชฮับฮัมบะลีย มีทัศนะว่าฮารอมบริโภค เช่น จระเข้ กบ งู เป็นต้น ซึ่งการอิงข้อมูลความนิยมแพร่หลายของมัชฮับต่างๆจะ ส่งผลต่อการเพิ่ม ศักยภาพให้แก่ผู้ประกอบการไทย ในการแข่งขันด้านตลาดอาหารฮาลาลมากยิ่งขึ้น ซึ่งประโยชน์ก็จะ เกิดแก่ทุกภาคส่วนมุสลิมได้บริโภคอาหารฮาลาลที่เชื่อได้ว่าถูกต้องตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามมี คุณค่าทางอาหาร ปลอดภัยจากสิ่งต้องห้ามทางศาสนาอิสลามและสิ่งปนเปื้อนต่างๆ พร้อมทั้งมีความเป็นเอกภาพทางความคิด ทัศนคติ วิถีปฏิบัติ ผู้ประกอบการได้รับประโยชน์ทางธุรกิจ โดยตระหนักถึงการผลิตอาหารฮาลาลที่ถูกต้องตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม ประเทศชาติได้รับ ประโยชน์ในการส่งออกอาหารฮาลาลสู่ตลาดโลก ซึ่งเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติทั้งนี้ประเด็นปัญหา ความเห็นต่างระหว่างมัชฮับเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาล ด้านวัตถุดิบในภาวะปกติ และภาวะคัมขันที่กล่าวมาในสังคมมุสลิมประเทศไทย ยังมิได้รับการนำเสนอเชิงวิชาการตามวิธีวิทยา กฎหมายอิสลามเปรียบเทียบที่สามารถแก้ปัญหาข้อพิพาทเนื่องจากการยึดติดกับมัชฮับหนึ่งมัชฮับใด อย่างหุนหวกตาบอดได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีคามจำเป็นต้องศึกษาประเด็นอาหารฮาลาลที่สามารถตอบ โจทย์ ความสำคัญ และปัญหาข้างต้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม โดยใช้ชื่อการ ศึกษาวิจัย ในดุซฎินิพนธ์นี้ว่า “ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาล”

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็นสองส่วนคือเอกสารและงานวิจัย เกี่ยวกับการบริโภคอาหารในภาวะปกติ และเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการบริโภคอาหารในภาวะ คัมขัน

1. 2. 1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการบริโภคอาหารในภาวะปกติ

1. 2. 1. 1 บทบัญญัติเรื่องการบริโภคอาหารในอัลกุรอานและฮะดีษ

เดิมอัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างทุกสรรพสิ่งเพื่อมนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ บริโภค อำนวยความสะดวกสบาย ฯลฯ โดยหลักฐานจากอัลกุรอานอายะฮ์ที่ 29 สุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์

﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ

سَمَاوَاتٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾ (البقرة : 29)

ความว่า “พระองค์คือผู้ที่ได้ทรงสร้างสิ่งทั้งมวลในโลกไว้สำหรับพวกเจ้า ภายหลังได้ทรงมุ่งสู่ฟากฟ้า แล้วทำให้มันสมบูรณ์ ขึ้นเป็นเจ็ดชั้นฟ้าและพระองค์ นั้นทรงรอบรู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง”

นัยยะของอายะฮ์เข้าใจได้ว่าเดิมทุกสิ่งเป็นที่อนุมัติแก่มนุษย์ ยกเว้นสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ นบี ﷺ หรือบทบัญญัติอิสลามระบุว่าเป็นสิ่งฮารอม เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ประทานทุกสิ่งบนโลกนี้ให้แก่ป่าวของพระองค์ พระองค์จะไม่ประทานให้แก่ป่าวสิ่งที่ฮารอม (al-shangqitiy, 1980 : 20)

เป็นความกรุณาปรานีของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงกำหนด ผู้ทรงรอบรู้ถึงความจำเป็นของมนุษย์ต่ออาหารในการเลี้ยงสรีระร่างกายและชีวิต พระองค์จึงสั่งทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มนุษย์บริโภคอาหาร พระองค์ทรงสั่งในลักษณะตรงไว้ไม่ต่ำกว่า 58 ที่ในอัลกุรอาน (Muhammad Fuad Abd al-Baqiy, 2004 : 43, 44, 463, 523)

ท่านนบี ﷺ ได้สั่งให้เราให้อาหารแก่ผู้อดอยากซึ่งเป็นการใช้ให้ผู้อดอยากและเราเองบริโภคอาหารลักษณะเป็นคำสั่งตรง ซึ่งบันทึกโดยอัลบุคอรีออบูดาวูด อะฮฺมัดและอัลบัยฮะกี¹⁵

((أَطْعِمُوا الْجَائِعَ ، وَعَوِّدُوا الْمَرِيضَ ، وَفُكُّوا الْعَانِيَّ))

ความว่า “จงให้อาหารแก่ผู้อดอยาก จงเยี่ยมเยียนคนป่วย และจงปลดปล่อยเชลย” (ฮะดีษบันทึกโดย al-'Bukhariy, 2002 : 5373 ; Abu Dawud, 1995 : 3105 ; Ahmad, 1995 : 25731 และ al-'Baihaqi, 2004 : 9301)

ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบัญญัติที่ให้บริโภคอาหารที่เป็นลักษณะคำสั่งทางอ้อมมากกว่า 99 ที่ในอัลกุรอาน (Muhammad Bin Fuaad Abd al-Baqiy, 2004 : 523) เช่น อายะฮ์ที่ 87 สุเราะฮ์ อัลมาอิดะฮ์

¹⁵ อัลบัยฮะกี คืออะฮฺมัด บิน อัลฮุเซนอัลบัยฮะกี (ศ. ค. 384-ศ. ค. 458) เป็นปราชญ์ด้านฮะดีษและวิชาเอกภาพที่โดดเด่นท่านหนึ่งเจ้าของหนังสือ “อัลสุนัน อัลกุบรอ” (السنن الكبرى) (al-Dhahabi, 1994 : 18/165)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا

يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴾ (المائدة : 87)

ความว่า “ผู้ที่ศรัทธาทั้งหลาย! จงอย่าได้ให้เป็นที่ต้องห้าม ซึ่งบรรดาสิ่งดี ๆ ในสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงอนุมัติแก่พวกเจ้า และพวกเจ้าจงอย่าละเมิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นไม่ทรงชอบบรรดาผู้ละเมิด”

ฮะดีษบันทึกโดยอัลบุคอรีย และมุสลิม

((إِذَا أُفِيْمَتِ الصَّلَاةُ وَحَضَرَ الْعِشَاءُ، فَأَبْدَأُوا بِالْعِشَاءِ))

ความว่า “เมื่อถูกประกาศให้ละหมาดขณะที่อาหารค่ำพร้อมแล้วจงเริ่มด้วยอาหารค่ำก่อน” (ฮะดีษบันทึกโดย al-'Bukhari, 2002 : 5465 ; และ Muslim, 1995 : 1241)

การบริโภคนอกจากมีผลต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย แล้วยังมีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในโลกนี้ด้วย เพราะการที่ผู้ใดได้มาหรือบริโภคสิ่งที่ฮารอม ดุอาของเขาอาจจะไม่ถูกตอบรับท่านนบี ﷺ กล่าว ฮะดีษบันทึกโดยมุสลิมและอติตริมิซีย

((أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى

طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ، فَقَالَ تَعَالَى : { يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا }، وَقَالَ تَعَالَى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوْا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ } . ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبُّ . يَا رَبُّ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَعُدْيَتِي بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لَهُ؟))

ความว่า “จากท่านอับดุลเราะฮ์ ท่านกล่าวว่า : ท่านนบี กล่าวว่า : แท้จริงอัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งนั้นดี พระองค์จะรับเพียงสิ่งที่ดีเท่านั้น และแท้จริงอัลลอฮ์ทรงสั่งแก่บรรดาผู้ศรัทธาเหมือนกับที่พระองค์เคยสั่งต่อบรรดานบีโดยพระองค์กล่าวว่า : (โอ้บรรดานบีทั้งหลาย จงบริโภคจากสิ่งที่ดี ๆ และจงปฏิบัติสิ่งที่ดี แท้จริงฉันรู้อย่างถึงสิ่งที่พวกเจ้าปฏิบัติ) และพระองค์กล่าวว่า : (โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงบริโภคสิ่งที่เราได้ให้เป็นที่ปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้า จากสิ่งดี ๆ ทั้งหมด) จากนั้นท่านนบีก็เอ่ยถึงสภาพของชายผู้หนึ่งที่เดินทางไกล ผมเผ้ารุงรัง ฝุ่นจับ ยืนสองมือขึ้นสู่ท้องฟ้าเฝ้าขอดุอาต่ออัลลอฮ์ ขณะที่ อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้าของเขา และเขาบริโภคสิ่งฮารอม แล้วการขอพรของเขาจะถูกตอบรับอย่างไร” (อ้างแล้วหน้า 2)

ในโลกนี้หลังจากความตาย เนื้อหนังมังสาที่เกิดจากการบริโภคสิ่งที่ได้มาโดยฮารอมก็อาจจะถูกไฟนรกเผาไหม้ ดังฮะดีษที่บันทึกโดย อติตริมิซีย

((يَا كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ إِنَّهُ لَا يَزُو لِحُمْ نَبْتٍ مِنْ سُخْتٍ إِلَّا كَانَتْ النَّارُ أَوْلَى بِهِ))

ความว่า “โอ้กะอับ บุตรของอุญญะเราะฮ์เนื้อที่ออกจากสิ่งผิดบัพัญญูตินั้น เหมาะสมกับไฟนรกเป็นที่สุด” (อ้างแล้วหน้า 2)

โดยรวมสิ่งที่เป็นอาหารเป็นที่อนุมัติให้มุสลิมบริโภคได้ทุกอย่างยกเว้นบางสิ่งที่เป็นบัพัญญูติของศาสนาอิสลามได้ห้ามไว้ เช่น สัตว์ที่ตายเอง เลือด สุกร สัตว์ที่ถูกเปล่งเสียงที่มันเพื่ออื่นจากอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าว ในอายะฮ์ที่ 173 สูเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์

﴿ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ ۗ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾ (البقرة : 173)

ความว่า “ที่จริงที่พระองค์ทรงห้ามพวกเจ้านั้นเพียงแต่สัตว์ที่ตายเอง และเลือด และเนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปล่งเสียงที่มันเพื่ออื่นจากอัลลอฮ์แล้วผู้ใดได้รับความคับขัน โดยมีไข้ผู้แสวงหา และมิใช่เป็นผู้ละเมิดขอบเขตแล้วไซ้ร ก็ไม่มีบาปใดๆ แก่เขา แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงอภัยโทษผู้ทรงเมตตาเสมอ”

และอายะฮ์ที่ 3 สูเราะฮ์ อัลมาอิดะฮ์

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ۗ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ الْيَوْمَ يَمَسُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَحْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ۗ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۗ فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرٍ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ ۗ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾ (المائدة : 3)

ความว่า “ได้ถูกห้ามแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งสัตว์ที่ตายเอง และเลือด และเนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปล่งนามอื่นจากอัลลอฮ์ที่มัน (ขณะเชือด) และสัตว์ที่ถูกรัดคอตาย และสัตว์ที่ถูกตีตาย และสัตว์ที่ตกเหวตาย และสัตว์ที่ถูกขวิดตาย และสัตว์ที่สัตว์ร้ายกัดกิน นอกจากที่พวกเจ้าเชือดกัน และสัตว์ที่ถูกเชือดบนแท่นหินบูชา และการที่พวกเจ้าเสี่ยงทายด้วยไม้ดี้ว เหล่านั้นเป็นการละเมิด วันนี้บรรดาผู้ปฏิเสธการศรัทธา หมดหวังในศาสนาของพวกเจ้าแล้ว ดังนั้นพวกเจ้าจงอย่ากลัวพวกเขา และจงกลัวข้าเถิด วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้าและข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว ผู้ใดได้รับความคับขันในความทิวโหย โดยมีไข้เป็นผู้จงใจกระทำบาปแล้วไซ้ร แนนอนอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษผู้ทรงเมตตาเสมอ”

มีรายงานว่าท่านนบี ﷺ ห้ามมิให้บริโภคสัตว์ร้ายมีเขี้ยว เช่น หมาป่า เสือ และสิงโต เป็นต้น โดยมีชะดิสบันทึกโดย อัลบุคอรีย มุสลิม ออบูดาวูด อัตติรมิซีย อันนะสาอีย อิบน์มาญะฮ์ และอะฮ์มัด

((كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ فَأَكْلُهُ حَرَامٌ))

ความว่า “บรรดาสัตว์ดุร้ายมีเขี้ยวไม่อนุมัติให้บริโภค” (ฮะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy,2002 : 5530 ; Muslim,1995 : 4988 ; Abu Dawud,1995 : 3802 ; al-Tirmidhiy,1991 : 1477 ; al-Nasa’aiy, 1994 : 4329 ; Ibn Majah,1996 : 3232 ; และ Ahmad,1995 : 7682)

1. 2. 1. 2 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมยศ หวังอับลเลาะ (2554 : 69) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการเลือกบริโภคอาหารฮาลาลของชุมชนมุสลิมให้กรุงเทพมหานคร โดยงานวิจัยนี้พบว่าอาหารฮาลาล (Halal Food) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมทั่วโลก ซึ่งชาวมุสลิมทุกคนจะต้องบริโภคอาหารที่ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกว่าอาหารฮาลาล โดยพิจารณาตั้งแต่แหล่งที่มาของวัตถุดิบจะต้องได้มาอย่างถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม และถูกสุขลักษณะตามมาตรฐานสากล ตลอดจนต้องคำนึงถึงความถูกต้องในกระบวนการปรุงแต่งกระบวนการผลิตอย่างถูกต้องในทุกขั้นตอน ทั้งนี้อาหารฮาลาลเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจอย่างมากจากสังคมไทย ไม่ใช่เพียงแต่ชาวไทยมุสลิมที่จำเป็นต้องบริโภคอาหารฮาลาลเท่านั้น แต่ผู้ประกอบการที่ต้องการผลิตอาหารฮาลาลจำหน่ายแก่ผู้บริโภคมุสลิมในประเทศ และส่งออกในตลาดโลกมุสลิม ซึ่งมีความจำเป็นต้องให้ความสนใจอย่างจริงจัง ในกระบวนการผลิตอาหารฮาลาลให้ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาอิสลาม และปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการดำเนินกิจการฮาลาล พ. ศ. 2552 โดยจะต้องผ่านการตรวจสอบ และรับรองฮาลาลจากคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยหรือคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแล้วแต่กรณี และหากผู้ขอรับรองฮาลาลประสงค์จะใช้ "เครื่องหมายรับรองฮาลาล" จะต้องได้รับอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายดังกล่าวจากคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยก่อน กอปรกับประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก เนื่องจากตลาดโลกมุสลิมมีประชากรผู้บริโภค ประมาณเกือบ 2, 000 ล้านคน อาหารฮาลาลจึงเป็นช่องทางการตลาด (Market Channel) ที่สำคัญ ซึ่งประเทศไทยควรจะต้องเจาะตลาดอาหารฮาลาลเพื่อเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาด (Market Segmentation) ให้มากขึ้นรัฐบาลปัจจุบันจึงมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล เพื่อการส่งออกและได้แปลงนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งในด้านการคัดสรร วัตถุดิบ การปรับปรุงสถานที่ การเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการ การควบคุมการผลิตและการให้บริการ การแสวงหาตลาด และการพัฒนาโอกาสการรับรองมาตรฐานอาหารฮาลาล ให้เป็นที่น่าเชื่อถือยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศสำหรับการประกอบการผลิตอาหารฮาลาลเพื่อบริโภคของชาวมุสลิม ตลอดจนการเลือกซื้ออาหารฮาลาลสำเร็จรูปเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับพี่น้องมุสลิมทุกคนจะต้องมีความรู้มีความเข้าใจ และมีทักษะอย่างแท้จริงในการเลือกบริโภคอาหารฮาลาลเกี่ยวกับเรื่องนี้เราจะสังเกตได้ว่า ประเพณีหรือพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร

ฮาลาลของชุมชนมุสลิมในอดีตโดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ หรือที่เรียกว่าชาวชนบทส่วนใหญ่จะประกอบอาหารเองเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้รับประทาน โดยอาศัยวัตถุดิบที่ได้มาจากแหล่งธรรมชาติ เช่น เนื้อไก่ที่เลี้ยงเอง เนื้อปลาจากคลอง จากบ่อ จากนา พืชผักที่ได้มาจากสวนรอบบ้านโดยมีผู้ใหญ่ได้สอนให้ลูกหลานประกอบอาหารอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม ซึ่งสังคมมุสลิมในชนบทในอดีตไม่นิยมซื้อหาอาหารสำเร็จรูปจากร้านค้า ร้านอาหารใกล้บ้าน หรือตามซูเปอร์มาร์เก็ต เนื่องจากชุมชนในชนบทมีเวลาว่างสำหรับการประกอบอาหารเอง กอปร กับในบริเวณรอบบ้านมีวัตถุดิบ เช่น พืชผัก และสัตว์เลี้ยง จึงเอื้อต่อการประกอบอาหารเอง แต่สังคมในยุคปัจจุบันมีความเจริญทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนมุสลิมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม พฤติกรรมการบริโภคเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง และได้รับการพัฒนาตามลำดับ โดยมีอาหารสำเร็จรูปวางจำหน่ายอย่างแพร่หลายกระจายอยู่ทั่วไป

อารยา อายุขเคน (2558 : 3, 132) ทำวิจัยเรื่อง มาตรฐานการดำเนินงานการผลิตอาหารภายใต้เครื่องหมายฮาลาลของผู้ประกอบการธุรกิจอาหารในจังหวัดนนทบุรี งานวิจัยนี้พบว่า อาหารฮาลาลเป็นหนึ่งในหัวข้อที่สังคมไทยกล่าวถึงมากในระยะหลายปีที่ผ่านมา แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารฮาลาลของคนไทยหลายคนเป็นความเข้าใจที่ค่อนข้างแคบ ส่วนใหญ่รู้เพียงว่าอาหารฮาลาลเป็นอาหารที่มุสลิมบริโภคได้ ซึ่งหมายถึงอาหารที่ไม่มีส่วนผสมที่เป็นหมูและสุรา (อิสรา ศานติ ศาสตร์, 2557) โดยวิถีชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมนั้นได้ถูกกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตโดยคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษ ซึ่งจุดนี้ถือเป็นกรอบในการทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันโดยผลิตภัณฑ์ต่างๆจะต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่ฮาลาล ฮาลาลเป็นคำในภาษาอาหรับ หมายถึง อนุมัติ สินค้าที่ฮาลาลจึงหมายถึง สินค้าที่อนุมัติให้ใช้ได้และถือเป็นจุดกำเนิดของอุตสาหกรรมฮาลาล (สถาบันฮาลาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2557) รูปแบบและลักษณะของธุรกิจอาหารภายใต้เครื่องหมายฮาลาลจดทะเบียนเป็นรูปแบบบริษัท โดยลักษณะเป็นธุรกิจที่ผลิตอาหารในการจัดจำหน่ายและเป็นผู้รับจ้างผลิต การบริหารการดำเนินงานเป็นระบบและแบบแผนตามโครงสร้างของบริษัท ซึ่งควบคุมการทำงานโดยผู้บริหารและหัวหน้างานฝ่ายต่างๆ ซึ่งการดำเนินงานอาหารฮาลาลเป็นการบริหารจัดการจัดการที่เน้นถึงกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพโดยเป็นการจัดการและควบคุมกระบวนการผลิต ซึ่งพบว่าการเตรียมความพร้อมในด้านการวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินงานกระบวนการผลิตอาหารฮาลาล การดำเนินงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปของการผลิตอาหารฮาลาลและเป็นการดำเนินงานตามหลักมาตรฐานอาหารฮาลาลทุกประการโดยมีการปฏิบัติตามคู่มือ กฎระเบียบการดำเนินงานของพนักงานภายในองค์กรอย่างเคร่งครัดโดยเป็นความร่วมมือทั้งผู้ประกอบการและพนักงานเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการดำเนินงานการผลิตอาหารภายใต้เครื่องหมายฮาลาลโดยมาตรฐานฮาลาลเป็นการดำเนินงานเหมือนกับมาตรฐานคุณภาพอื่นๆเพียงแต่มีข้อกำหนดการตามบทบัญญัติ

สาธิตา คำสุวรรณ (2553 : 172-174) ทำวิจัยเรื่อง ภาพลักษณ์อาหารฮาลาล แปรนตีไทยในกลุ่มผู้บริโภคมุสลิมตะวันออกกลาง งานวิจัยนี้พบว่าอาหารฮาลาลส่งออกของไทยที่สำคัญในตะวันออกกลาง ได้แก่ (1) อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป กุ้งแช่เย็นแช่แข็ง ปลาทูน่าในน้ำมันพืชและปลาทูน่าในน้ำเกลือ (2) ข้าวและผลิตภัณฑ์จากข้าว ได้แก่ ข้าวขาว และข้าวหอมมะลิ (3) ผักและผลไม้ เช่น ผลไม้กระป๋อง น้ำผัก/น้ำผลไม้กระป๋อง (4) ผลิตภัณฑ์ประเภทเนื้อ เช่น เนื้อไก่แปรรูป (5) เครื่องเทศและเครื่องปรุงรส โดยแต่ละประเทศจะมีรสนิยม และความต้องการในการบริโภคแตกต่างกัน เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาสำหรับเอมิเรตส์มีความต้องการให้นำเข้าอาหารทะเลจำพวกปู กุ้ง ปลาหมึก และหอย ส่วนประเทศบาเรนห์ต้องการให้ประเทศไทยส่งกล้วยไปขายมากขึ้น เนื่องจากกล้วยไทยมีรสชาติอร่อยขนาดเล็กน่ารับประทาน สำหรับรสชาติของอาหารชาวอิหร่านจะชอบรับประทานอาหารรสเปรี้ยว มัน และเค็ม ส่วนชาวโอมานชอบอาหารรสจืด อาหารอร่อยถูกปากชาวโอมานคืออาหารที่มีรสชาติใกล้เคียงกับอาหารอินเดีย เป็นต้น

สาเหตุสำคัญที่ผู้ผลิตและส่งออกอาหารฮาลาลของไทย ให้ความสนใจตลาดตะวันออกกลางค่อนข้างน้อยเป็นเพราะ

1. ที่ผ่านมารัฐบาลไม่ให้ความสำคัญกับตลาดตะวันออกกลางอย่างจริงจัง
 2. ผู้ประกอบการไทยจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับการทำธุรกิจอาหารฮาลาล ขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักการของอิสลามที่ว่าด้วยเรื่องฮาลาล
 3. ผู้ประกอบการไทยไม่เข้าใจปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจของภูมิภาคตะวันออกกลางในแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน
 4. สินค้าไทยมีราคาค่อนข้างแพง เพราะขาดการสนับสนุนและช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างจริงจังในการลดต้นทุนการผลิต อัตราภาษี และค่าขนส่ง
 5. ผู้ประกอบการขาดการสร้างตราสินค้า (brand name) เป็นของตนเอง ไม่แสวงหาตลาด แต่จะใช้วิธีรับจ้างผลิตสินค้าให้กับประเทศผู้นำเข้าอื่นๆ
 6. ประเทศผู้นำเข้าในตะวันออกกลางบางประเทศ ไม่เชื่อมั่นในมาตรฐานอาหารฮาลาลของผู้ผลิตไทยบางราย
 7. ขาดการประชาสัมพันธ์สินค้าและการส่งเสริมการขายที่ดีทั้งในระดับผู้นำเข้า และผู้บริโภคในระดับครัวเรือน
- ข้อเสนอแนะของการทำตลาดอาหารฮาลาลไทยเพื่อเจาะกลุ่มผู้บริโภคมุสลิมในตะวันออกกลาง มีดังนี้

1. ศึกษาธุรกิจอาหารฮาลาลให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ดำเนินธุรกิจภายใต้ บทบัญญัติของอิสลาม และมาตรฐานการนำเข้าของแต่ละประเทศอย่างเคร่งครัด ศึกษาสภาพตลาด ของประเทศที่จะส่งออกในเชิงลึก
2. ประชาสัมพันธ์อาหารฮาลาลแบรนด์ไทยในตลาดตะวันออกกลางให้มากขึ้น โดยการสื่อสารภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยไปยังผู้บริโภคทุกระดับ
3. สร้างตราสินค้าให้มีภาพลักษณ์สินค้าในเชิงบวก โดยการสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับสินค้าผ่านการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้กับ อาหาร (creative halal)
4. ช่วงเวลาที่ผู้ประกอบการส่งออกควรร่วมกับห้างสรรพสินค้าหรือร้านค้าจัด รายการส่งเสริมการขายอาหารฮาลาล ณ จุดซื้อมากที่สุด คือเดือนรอมฎอน อีดิลฟิตรี และอีดิลอัฎฮา
5. ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยผลิตและส่งออกอาหารฮาลาลไปสู่ตะวันออก กลาง โดยใช้ตราสินค้าของตนเองแทนการรับจ้างผลิตอาหารแปรรูปในลักษณะ OEM
6. พัฒนาระบบการบริหารต้นทุนการผลิต และระบบโลจิสติกส์ให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อลดต้นทุนของสินค้าให้สามารถแข่งขันด้านราคากับประเทศคู่แข่งได้
7. สร้างมาตรฐานการตรวจรับรองฮาลาลให้มีเอกภาพและคุณภาพมากขึ้น โดยให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางการปฏิบัติงานเป็นทิศทางเดียวกัน

ศรารุณี อารีย์ และคณะ (2559 : 292-295) ทำวิจัยเรื่อง โอกาสและกลยุทธ์ทางการ เข้าสู่ตลาดของธุรกิจอาหารฮาลาลในอินโดนีเซีย ได้สรุปเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลและตลาด อินโดนีเซียไว้ว่า อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลมีแนวโน้มจะทวีความสำคัญต่อการส่งออกอาหารของไทย มากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากตลาดอาหารฮาลาลเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ทั้งในแง่ของจำนวนประชากร มุสลิมในโลกและในแง่ของรายได้ที่เกิดจากอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ประเทศไทยประชากรมุสลิมใน โลกและในแง่ของรายได้ที่เกิดจากอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ประเทศไทยเป็นแหล่งอุตสาหกรรม การ ผลิตอาหารฮาลาลที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกและมีอาหารหลากหลายชนิด รัฐบาลที่ผ่านๆมาได้ให้ ความสำคัญกับนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลเพื่อการส่งออกสู่ตลาดโลกมุสลิมอย่าง ต่อเนื่อง อินโดนีเซียเป็นหนึ่งในประเทศมุสลิมที่น่าสนใจ เพราะเป็นตลาดใหญ่ที่มุสลิมมากที่สุดในโลก และมีความต้องการนำเข้าอาหารฮาลาลอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

ประเทศไทยส่งออกอาหารฮาลาลไปยังประเทศอินโดนีเซียประมาณ 700 ล้าน เหรียญสหรัฐฯต่อปี ซึ่งหากเปรียบเทียบกับมูลค่าการนำเข้าอาหารฮาลาลของประเทศอินโดนีเซียแล้ว จะพบว่าเป็นจำนวนที่ยังไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม โอกาสในการรุกตลาดธุรกิจฮาลาลอินโดนีเซียจะ เพิ่มขึ้นเนื่องจากในปี 2558 อาเซียนทั้ง 10 ประเทศจะรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

(AEC) นำไปสู่การเป็นตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Production Base) เพื่อให้การเคลื่อนย้าย สินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมือเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น ผู้ประกอบการไทยจึงมีโอกาสสูงในการใช้สิทธิประโยชน์จากความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดฮาลาลประเทศอินโดนีเซียโดยใช้สิทธิประโยชน์ภายใต้ความร่วมมือดังกล่าว จากข้อสรุปในการศึกษาวิจัย คณะวิจัยได้พบประเด็นต่างๆ ที่สำคัญที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคในเรื่องสู่ทางการเข้าสู่ตลาดธุรกิจฮาลาลในประเทศอินโดนีเซียอยู่พอสมควร ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

โอกาส (Opportunity) และสู่ทางการเข้าสู่ตลาดธุรกิจฮาลาลในประเทศอินโดนีเซีย ได้แก่

1. การรวมตัวของกลุ่มประเทศอาเซียนที่จะเป็นตลาดเดียวกันภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี 2558
2. ตลาดผู้บริโภคขนาดใหญ่ของอินโดนีเซียมีประชากร 245.6 ล้านคนซึ่งมากกว่าร้อยละ 80 เป็นมุสลิม และเป็นสัดส่วนเกือบครึ่งหนึ่งของประชาคมอาเซียนทำให้ความต้องการบริโภคอาหารฮาลาลมีมาก
3. ผู้บริโภคที่มีรายได้สูง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และในอนาคตภายใน 5 ปี ผู้มีรายได้ระดับปานกลางมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น 100 ล้านคน
4. การขยายตัวของชุมชนเมืองพร้อมทั้งห้างร้านและศูนย์การค้าขนาดใหญ่
5. คนรุ่นใหม่มีพฤติกรรมการบริโภคแบบตะวันตกและมากกว่าร้อยละ 50 ของรายได้เป็นการใช้จ่ายในเรื่องของการบริโภคอาหาร

ในขณะที่พบอุปสรรค หรือข้อกีดกัน (Threat) เกิดขึ้นอยู่มากอีกเช่นกัน ได้แก่

1. มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี
2. อินโดนีเซียมีความไม่เชื่อมั่นในตรารับรองฮาลาลของไทยในทุกระดับชั้น
3. ปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้ามีความยุ่งยากซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
4. สภาพภูมิประเทศที่เป็นเกาะแก่งหลายแห่งและมีอาณาบริเวณที่กว้างมากตลอดจนอุปสรรคด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานทำให้มีปัญหาด้านการกระจายสินค้า ส่งผลกระทบต่อต้นทุนด้านโลจิสติกส์
5. ยุทธศาสตร์ฮาลาลของคู่แข่งมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากกว่า
6. คู่แข่งขันมีทักษะและความเชี่ยวชาญในการเจาะตลาดอาหารฮาลาลในอินโดนีเซียมากกว่า

ประเทศไทยมีจุดแข็ง (Strength) ในเรื่องฮาลาลอยู่มากได้แก่

1. ประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตอาหารเพื่อการส่งออก

2. ประเทศไทยมีความหลากหลายของวัตถุดิบการเกษตรและมีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีและบุคลากรในอุตสาหกรรมการแปรรูปอาหาร
3. อาหารฮาลาลไทยมีความหลากหลายและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในระดับโลก
4. วิทยาศาสตร์ฮาลาลของไทยได้รับการยอมรับอย่างสูงจากหน่วยงานตรวจรับรองฮาลาลของประเทศอินโดนีเซีย (MUI)
5. มี พ. ร. บ. การบริหารองค์การศาสนาอิสลามปี พ. ศ. 2540 ที่ครอบคลุมถึงกิจการฮาลาล

ในขณะที่เดียวกันยังพบจุดอ่อน (Weakness) ของประเทศไทยที่เป็นสาเหตุขัดขวางการพัฒนาตลาดฮาลาลของไทยไม่ให้มีส่วนแบ่งการตลาดเพิ่มขึ้นได้มากนัก ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์ ฮาลาลแห่งชาติถูกกำหนดขึ้นมา แต่ภาครัฐเองก็ยังไม่มีความเข้าใจเรื่องฮาลาลอย่างชัดเจน
2. ขาดการบูรณาการกลยุทธระหว่างองค์กรภาครัฐที่รับผิดชอบในเรื่องฮาลาล ส่งผลให้ทิศทางการส่งออกอาหารฮาลาลไม่เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ
3. ขาดฐานข้อมูลอุตสาหกรรมฮาลาลทั้งระบบ
4. องค์กรศาสนายังไม่สามารถนำระเบียบและระบบมาตรฐานฮาลาลที่มีอยู่มาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. บุคลากรด้านฮาลาลยังไม่สามารถนำระเบียบและระบบมาตรฐานฮาลาลที่มีอยู่มาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. ทักษะและความเชี่ยวชาญของภาครัฐและผู้ประกอบการในการเจาะตลาดอาหารฮาลาลในตลาดโลกมุสลิมยังมีไม่เพียงพอ
7. อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทยส่วนใหญ่ยังเป็นการรับจ้างผลิตและยังไม่มีแบรนด์ของตนเอง

จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงได้เสนอยุทธศาสตร์ด้านอาหารฮาลาลไว้ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านอาหารฮาลาลในระดับชาติ
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ทบทวนยุทธศาสตร์ฮาลาล และจัดตั้งหน่วยงานกำกับและดูแลยุทธศาสตร์ฮาลาลแห่งชาติอย่างถาวร
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการลงทุนผลิตอาหารฮาลาลในรูปแบบนิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลไทย – อินโดนีเซีย
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดงานฮาลาลไทยเทรดแฟร์ ณ ประเทศอินโดนีเซีย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ขยายความร่วมมือระหว่างองค์กรตรวจรับรองฮาลาลของไทย กับอินโดนีเซียโดยใช้เทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์ฮาลาลเป็นตัวเชื่อม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรธุรกิจไทยที่ เชี่ยวชาญด้านการตลาดสร้างตราสินค้าไทย

2. กลยุทธ์ระดับองค์กร

กลยุทธ์ที่ 1 สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องฮาลาล กิจกรรมฮาลาลและตลาด ฮาลาล แก่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรศาสนา และองค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

กลยุทธ์ที่ 2 ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรฮาลาลของสมาชิกในกลุ่ม IMT-GT ในการจัดทำมาตรฐานฮาลาลร่วมกัน

กลยุทธ์ที่ 3 ปรับปรุงระบบมาตรฐานฮาลาลของไทยให้เป็นไปตาม มาตรฐานสากล

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสมาคมผู้ประกอบการฮาลาล งานวิจัยทั้งที่กล่าวมาได้นำเสนอความสำคัญของอาหารโดยสังเขป ขณะเดียวกัน วิจัยทั้งที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลด้านการตลาดและยุทธศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในประเด็นว่าด้วยหลักสำคัญของอาหารใน อิสลามและบทบาทของอาหารฮาลาลในมิติทางอุตสาหกรรมการผลิตและธุรกิจส่งออก

ศอลิหฺ อัลฟาซาน¹⁶ (al-'Fawzan, 1988 : 26) ในวิจัยเรื่อง อัลอฎอิมะฮฺ วะอะฮฺ กามุศ คัยด วัชชะบาอิฮฺ (الأطعمة وأحكام الصيد الذبائح) กล่าวว่า : อาหารในด้านภาษานั้น ส่วนใหญ่ใช้กับสิ่งที่บริโภคและบางครั้งก็หมายรวมถึงเครื่องดื่มด้วย เช่นที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงกล่าวใน ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 249 สุเราะฮฺ อัลบะเกาะเราะฮฺ

﴿ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي

وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۗ... ﴾ (البقرة : 249)

ความว่า " ครั้นเมื่อภูอลูตได้นำกำลังทหารออกไป เขาได้กล่าวว่า แท้จริง อัลลอฮฺจะเป็นผู้ทดสอบพวกท่าน ด้วยแม่น้ำสายหนึ่ง ผู้ใดตม้มน้ำจากแม่น้ำนั้น เขาก็จะไม่ใช่พวกของ ฉันทัน และผู้ใดไม่ชิมมัน แท้จริงเขาเป็นพวกของฉันทัน นอกจากผู้ควักน้ำด้วยมือของเขาอุ้งมือหนึ่งเท่านั้น...)

ท่านนบี ﷺ บอกถึงสรรพคุณของน้ำซม้ซม้ ตามฮะดีษบันทึกโดยอุมูดาวูด และอัลบัยฮะกี

¹⁶ คือต. ร ศอลิหฺบุตรของฟาซานบุตรของอับดุลลอฮฺ อัลฟาซาน เป็นนักวิชาการร่วมสมัย เกิดปี ค. ศ 1935 ที่เมืองกอซิม ประเทศ ซาอุดีอาระเบีย จากปริญญาเอก จาก มหาวิทยาลัยอิมามมูหัมหมัดบินซาอูด กรุงริยาด ปัจจุบันเป็นสมาชิกสภานักวิชาการอาวุโสของ ประเทศซาอุดีอาระเบีย (al-'Fawzan, 1988 : 5)

((إِنَّهَا طَعَامٌ طَعْمٌ وَشِفَاءٌ سُمْ))

ความว่า “แท้จริงมันเป็นอาหารใช้บริโภคและยารักษาโรค” (ฮะดีษบันทึกโดย Abu Dawud,1991 : 3715 ; และ al-' Baihaqiy,2004 : 7001)¹⁷

ศอลิหฺ อัลเฟาซาน กล่าวว่่า : สิ่งต่างๆ รวมทั้งอาหารมี 3 ลักษณะ : หนึ่ง มีแต่โทษไม่มีประโยชน์ เช่นพืชที่มีพิษเป็นอันตรายต่อชีวิต สอง มีแต่ประโยชน์ไม่มีโทษเลย สาม มีประโยชน์และมีโทษ

สิ่งที่มีแต่โทษหรือมีโทษเท่าหรือมากกว่าประโยชน์ไม่อนุมัติให้บริโภค

ส่วนสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือมีโทษเล็กน้อยโดยมีประโยชน์มากกว่าโทษ นักวิชาการกฎหมายอิสลามมีความเห็นแตกต่างกัน ศอลิหฺ อัลเฟาซาน มีความเห็นว่าทัศนะที่มีน้ำหนักมากที่สุดคือทัศนะที่เห็นว่าสิ่งดังกล่าวเป็นที่อนุมัติโดยแต่เดิมเพราะทัศนะนี้มีหลักฐานที่ถูกต้องและชัดเจนที่สุด

อาหารแบ่งออกเป็นสองประเภท หนึ่งจากพืช ซึ่งนักวิชาการกฎหมายอิสลามมีความเห็นตรงกันว่าอาหารจากพืชที่สะอาดและไม่มีพิษภัยเป็นที่อนุมัติให้บริโภคได้ สอง อาหารที่มีแหล่งที่มาจากสัตว์ซึ่งมี สองชนิดเช่นกัน สัตว์บกและสัตว์น้ำ

สัตว์บก คือสัตว์ที่อาศัยอยู่บนบกเท่านั้น ตามเดิมสัตว์บกเป็นที่อนุมัติให้บริโภคยกเว้นสัตว์บกบางชนิดที่บัพัญญัติศาสนาอิสลามระบุไว้ว่าฮารอม ซึ่งสัตว์บกก็แบ่งออกเป็นสองชนิดเช่นกัน ชนิดที่หนึ่ง สัตว์เชื่อง เช่น ปศุสัตว์ อาทิ วัว แพะ แกะ ไก่บ้าน ชนิดที่สอง สัตว์เปรี้ยว เลื่อน เช่น เนื้อสมัน นกกระจอกเทศ กระต่าย

สัตว์น้ำ คือสัตว์ที่อาศัยอยู่เฉพาะแต่ในน้ำถ้าขึ้นบกเป็นเวลานานก็ถึงแก่ชีวิต เช่น ปลา ปลาวาฬ

ศอลิหฺ อัลเฟาซาน (al-'Fawzan, 1988 : 29) ได้สรุปเปรียบเทียบแนวทางของมัซฮับหลักๆ เกี่ยวกับอาหารไว้ว่า : แท้จริงแนวทางของชาวมะดีนะฮฺ เช่น มาลิกและบุคคลอื่นๆ ถือว่าเครื่องดื่มที่ทำให้มีเมามากทั้งหมดฮารอม เพราะมีตัวบทที่ถูกต้องจากนบี ﷺ มากมายระบุไว้ อาหารส่วนใหญ่ตามทัศนะของพวกเขาถือว่าฮาลาลพวกเขาอนุมัติให้บริโภคนกทุกชนิดแม้กระทั่งนกที่มีกรงเล็บ พวกเขารังเกียจที่จะบริโภคสัตว์ดุร้ายมีเขี้ยว ขณะที่มียะฮฺสองรายงานจากอิมามมาลิกเกี่ยวกับสัตว์ดุร้ายมีเขี้ยวและแมลงต่างๆมีทั้งทัศนะที่รังเกียจและทัศนะฮารอม ลาและล่อมีรายงานของท่านรังเกียจมากกว่าสัตว์ดุร้าย และมีรายงานอีกว่าท่านเห็นว่าฮารอมโดยถือตามอัสนุนนะฮฺ (วจนะ การปฏิบัติ การยอมรับของท่านนบี ﷺ) ม้าท่านก็มีทัศนะว่าน่ารังเกียจบริโภคแต่น้อยกว่าสัตว์ดุร้าย

¹⁷ ฮะดีษระดับเศาะฮี้ฮฺ (al-'Albaniy,1988:1/478)

ชาวกูปะฮฺซึ่งนำโดยอิมามอบูฮะนีฟะฮฺมีความเห็นแตกต่างกับชาวมะดีนะฮฺ และคนทั่วไปในเรื่องเครื่องดื่ม พวกเขาถือว่าเหล้านั้นมาจากองุ่นเท่านั้น สิ่งมีนเมาที่มีปริมาณเล็กน้อย ไม่ฮารอม ยกเว้นที่เป็นเหล้าจากองุ่นหรือจากเหล้าอินทผลัมหรือเหล้าสกัดจากองุ่นหรือมะเดื่อแห้งดิบ หรือจากน้ำองุ่นต้มที่ยังคงมีสภาพต่ำกว่า 1 ส่วน 3 จากคุณสมบัติของมัน พวกเขาไม่อนุมัติให้บริโภคอาหารมากมายหลายชนิดแม้กระทั่ง ม้า แอ้ พวกเขาถือว่าฮารอมบริโภคมีรายงานว่าอบูฮะนีฟะฮฺ รังเกียจสัตว์จำพวกแอ้ สุนัขป่าทะเลทรายและสัตว์ที่คล้ายคลึง

นักวิชาการสายชะดีซิมิตันะเหมือนกับชาวมะดีนะฮฺและบุคคลอื่นๆในเรื่อง เครื่องดื่ม เพราะสอดคล้องกับอัสนุนนะฮฺ และมีทัศนะเหมือนกับชาวกูปะฮฺในเรื่องที่เกี่ยวกับอาหาร เพราะมีอัสนุนนะฮฺที่ถูกต้องจากท่านนบี ﷺ ระบุว่าบรรดาสัตว์ร้ายที่มีเขี้ยว นกที่มีกรงเล็บ และเนื้อ ลา ฯลฯ เป็นสิ่งฮารอมบริโภค แต่นักวิชาการสายชะดีซิมิตันะก็ได้มีความเห็นเหมือนชาวกูปะฮฺไปเสียทั้งหมดในเรื่อง สัตว์ที่ชาวกูปะฮฺเห็นว่าฮารอมบริโภค โดยอนุมัติการบริโภคเนื้อม้า เพราะมีอัสนุนนะฮฺที่ถูกต้องว่าท่านนบี ﷺ อนุญาตให้บริโภคในช่วงสงครามคัยบ์ และสาวกของท่านนบี ﷺ ก็เคยเชือดม้าและ บริโภคสมัยท่านนบี ﷺ และฮาลาลบริโภคแอ้ เพราะมีรายงานถูกต้องว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “ฉันมิห้ามให้บริโภคมัน” เพราะมีคนเคยกินแอ้ในสำรับเดียวกับท่านนบี ﷺ โดยท่านนบี ﷺ ก็ได้ห้ามกิน ชาวชะดีซิมิตันะห้ามกินสัตว์น้อยกว่าชาวกูปะฮฺและห้ามเครื่องดื่มมากกว่าชาวมะดีนะฮฺ จนกระทั่งอิมาม อะห์มัดมีความเห็นว่าน้ำผลไม้ และไวน์หลังจากบ่มไว้ 3 วันก็ถือว่าฮารอมไม่อนุญาตให้ดื่ม เพราะ 3 วัน สิ่งเหล่านั้นจะเริ่มเข้มข้น และท่านก็เห็นว่าการดื่มสิ่งที่คั้นจากอินทผลัมแห้งและอินทผลัมสด จาก องุ่นแห้งและองุ่นสดหรือจากอินทผลัม แห้งและองุ่นแห้ง เป็นสิ่งน่ารังเกียจอย่างร้ายแรงและอีก รายงานบอกว่าไม่เป็นที่อนุมัติ (al-'Fawzan, 1988 : 13-29)

ในส่วนของบทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับอาหารประเภทสัตว์ คอลิหฺ อัลเฟาซาน ได้เน้นศึกษาบทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับสัตว์ที่มีอยู่แพร่หลายในแถบประเทศอาหรับ ซึ่งส่วนใหญ่มีอยู่ เป็นจำนวนน้อยในประเทศไทย โดยผู้วิจัยเรื่องศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาล จะทำการวิจัยเพิ่มเติมในวิจัยฉบับนี้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้รับประโยชน์จากวิจัยของคอลิหฺ อัลเฟาซาน เป็นอย่างสูงในประเด็นว่าด้วย ความหมายของอาหารในอิสลาม สภาพอาหารบนพื้นฐานของคุณและ โทษ ประเภทบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยอาหาร และแนวทางของสี่มัซฮับ เกี่ยวกับอาหาร

อับดุลลอฮฺ อัฎฎ็อยฟี ในวิจัยเรื่อง “อัลอิฎฎ็อรอริลาอัลอฎฎ็อิมะฮ์วัลอฎฎ็อิมะฮ์ อัลมุฮ์รอมะฮ์” (الاضطرار إلى الأطفمة والأدوية المحرمة) ได้เขียนถึงความสำคัญของอาหารไว้ว่า บทบัญญัติอิสลาม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเอาใจใส่ต่อมนุษย์ในทุกๆมิติ ปกป้องรักษาผลประโยชน์ ของมนุษย์ทั้งประโยชน์เฉพาะและประโยชน์ส่วนรวม จึงมีบทบัญญัติให้รักษาสัตว์จำเป็น 5 ประการ คือ

หนึ่ง รักษาชีวิต โดยการไม่ละเมิดไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ ที่ทำให้เกิดการเสียชีวิต รวมถึงการรับประทานหรือดื่มน้ำหรืออาหารเครื่องดื่มที่นำไปสู่การเจ็บตาย เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวในอายะฮ์ที่ 195 สูเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์

﴿ وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۚ وَأَحْسِنُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

الْمُحْسِنِينَ ﴾ (البقرة : 195)

ความว่า “ และพวกเจ้าจงบริจาคในทางของ อัลลอฮ์ ﷻ และจงอย่าโยนตัวของพวกเจ้าสู่ความพินาศ และจงทำดีเถิด แท้จริง อัลลอฮ์ ﷻ นั้น ทรงรักผู้กระทำดีทั้งหลาย ”

สอง รักษาสมอง สติปัญญา โดยอิสลามห้ามการรับประทานหรือกระทำการใดๆ ที่ทำให้สติปัญญาได้รับความกระทบกระเทือนด้านลบหรือเสียสติ เช่น การดื่มสุรา ยาเสพติด สิ่งให้โทษทั้งหลาย

สาม รักษาเกียรติยศ ชื่อเสียง โดยห้ามการกระทำที่ทำให้เสื่อมเสียเกียรติของความเป็นมนุษย์ เช่น การผิดประเวณี ผิดลูกเมียผู้อื่น

สี่ รักษาทรัพย์สิน โดยการห้ามละเมิดทรัพย์สินไม่ว่าของตนเองหรือของผู้อื่น เช่น ห้ามฟุ่มเฟือย ขโมย ปล้นสะดม ฉ้อโกงทรัพย์สิน เป็นต้น

ห้า รักษาศาสนา โดยอิสลามไม่อนุญาตให้ดทศาสนา และส่งเสริม สังกาขับให้มีการเชิญชวนไปสู่การมีศรัทธา และเอกภาพต่ออัลลอฮ์ ﷻ (al-Turify, 1992 : 4)

หนึ่งตัวอย่างที่สำคัญอันบ่งชี้ถึงความสำคัญของอาหารในการรักษาไว้ซึ่งชีวิต สมอง และสติปัญญาคืออาหารที่อิสลามมีบทบัญญัติลักษณะวาญิบให้ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะคับขันบริโภคอาหารฮาลาลเพื่อประทังชีวิต

ปราชญ์อิสลามที่เขียนเกี่ยวกับกฎทั่วไปของฟิรฎระบุว่า วิทยปัญญาการอนุโลมให้รับประทานอาหารต้องห้ามในภาวะจำเป็นคับขันโดยรวมคือเพื่อเป็นการขจัดภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นต่อผู้ที่ประสบภาวะจำเป็นคับขันหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ วิทยปัญญาการห้ามรับประทานอาหารฮาลาลก่อนที่จะประสบภาวะจำเป็นคับขันเป็นประโยชน์เพื่อรักษาชีวิตของผู้รับประทานเอง เช่น การรับประทานสิ่งมีพิษภัย เหล้า ยาเสพติด สัตว์ตายเอง เลือดที่ไหลขณะเชือด การรับประทานสิ่งดังกล่าวจะเกิดโทษต่อผู้รับประทานเองเป็นผู้แรก หรือเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เช่น การรักษาทรัพย์สินของผู้อื่นมิให้ถูกละเมิดจากการรับประทานของบุคคลอื่นก่อนเกิดภาวะจำเป็นคับขัน (AL-Turify,19922:25)

วะฮฺชะฮฺ อัจชะฮฺลีย¹⁸ เขียนเกี่ยวกับความสำคัญของอาหารในทัศนะของอิสลามและหลักการบริโภคที่ถูกต้องไว้ว่า “อิสลามเอาใจใส่ทั้งร่างกายและวิญญาณโดยมีบทบัญญัติให้บริโภคอาหารในลักษณะจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิต และเพื่อปฏิบัติภาระศาสนาบทบัญญัติส่วนที่เกินความจำเป็นก็สามารถบริโภคได้ตราบใดที่ไม่เข้าข่ายฟุ่มเฟือย การบริโภคที่ฟุ่มเฟือยเกินศักยภาพของร่างกายเป็นอันตรายและเป็นสิ่งต้องห้าม การบริโภคเพียงพอดีคือสิ่งพึงประสงค์

สิ่งที่เป็นอาหารคือสิ่งที่ฮาลาลและดีอัลลอฮฺ ﷻ ได้อนุมัติให้แก่มนุษย์ทุกสิ่งที่มีประโยชน์

อาหารมี สอง ประเภท คือพืชและสัตว์ พืชทุกชนิดที่เป็นอาหารอนุมัติให้บริโภคได้ยกเว้นที่เป็นพิษมีพิษภัยและมีเนมา

สัตว์มีสองชนิด คือสัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์น้ำ ปลาเป็นที่อนุมัติโดยไม่มีทัศนะที่ขัดแย้ง ยกเว้นปลาที่โดนน้ำซัดตายไม่เป็นที่อนุมัติในมัซฮับฮนะฟีย สัตว์บก ซากสัตว์บกที่ตายเอง เลือด เนื้อสุกร สิ่งที่เชือดเพื่อการอื่นจากอัลลอฮฺ ﷻ สัตว์ที่ถูกรัดคอตาย สัตว์ที่ถูกตีตาย สัตว์ที่ตกเหวตาย สัตว์ที่ถูกขวิดตาย สัตว์ที่ถูกสัตว์ร้ายกัดกิน สัตว์ที่ถูกเชือดบนแท่นบูชา ทั้งหมดนั้นฮารอม

สัตว์ดุร้ายเช่น สุนัขป่า สิงโต ไม่อนุมัติให้บริโภคตามทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่และเป็นที่ยอมรับแต่นำรังเกียจตามทัศนะของนักวิชาการสายมัซฮับอิมามมาลิก และไม่อนุญาตให้บริโภค สุนัข ลาบ่าน ล่อ แมงป่อง งู หนู มด ผึ้ง เพราะบางอย่างเป็นพิษ และบางอย่างเป็นสิ่งน่ารังเกียจ

และไม่อนุญาตให้บริโภคสิ่งที่เกิดจากสัตว์ที่ฮาลาลให้บริโภคและสัตว์ที่ฮารอมบริโภค เช่น ล่อ ซึ่งเกิดจากการผสมพันธุ์ ของ ม้ากับลา เป็นต้น

อนุมัติให้บริโภคปศุสัตว์ เช่น อูฐ วัว แกะ แพะ โดยหลักฐานจากอัลกุรอาน อนุมัติให้บริโภคสัตว์เปรี๊ยะที่ไม่มีกรงเล็บ เช่น นกพิราบ เป็ด นกกระจอกเทศ ห่าน นกกระทอด และนกลีเก้ๆ อื่นๆ อนุญาตให้บริโภคสัตว์เปรี๊ยะที่ไม่อันตรายดุร้าย เช่น เนื้อสมัน วัวป่า ลาป่า กระต่าย และต๊กแตน เป็นต้น

สัตว์ที่ไม่มีตัวบระบุ สัตว์ที่ไม่มีตัวบพบไม่ว่าจากอัลกุรอาน ฮะดีษหรือมติเอกฉันท์ของนักวิชาการอิสลามมาระบุไม่ว่าลักษณะเจาะจงหรือกว้างๆ ว่า เป็นสิ่งฮาลาลหรือฮารอม และไม่มีคำสั่งให้ฆ่าหรือห้ามฆ่าให้ถือตามส่วนใหญ่จากชาวอาหรับที่สมบูรณ์ ปกติ โดยตามทัศนะ

¹⁸ คือ ดร. วะฮฺชะฮฺ บุตรของมุศฏอฟา อัจชะฮฺลีย เป็นนักวิชาการร่วมสมัยท่านหนึ่ง เกิดปี ค. ศ 1931 ที่ใกล้กรุงดามัสกัส ประเทศซีเรีย จบปริญญาเอกนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยโคโร ประเทศอียิปต์ เป็นผู้เชี่ยวชาญของสำนักกฎหมายอิสลามหลายสภาด้วยกัน เช่น สภาฯ ที่เมืองฮิดดะฮฺ เมืองมักกะฮฺ ซาอุดีอาระเบีย และสภาฯ ประเทศ อินเดีย ชูदान และอเมริกา ดู <http://th.wikipedia.org> สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2560

นักวิชาการสังกัดมัชฮับชาฟีอีฮ์ คือชาวเมืองที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์และชาวมัคกะฮะมะดีนะฮ์ญิดตะฮ์ ชาวเมืองตามทัศนะของนักวิชาการสังกัดมัชฮับฮัมบะลียะฮ์ เห็นว่าดีถือว่าฮาลาลบริโภคได้

อัลกุรอานถูกประทานเป็นภาษาอาหรับในสมัยพวกเขา เช่นกันอัลสุนนะฮ์ และนบี ﷺ ก็ถูกส่งมายังพวกเขา ดังนั้นคำต่างๆ ที่ไม่ถูกอธิบายก็ต้องตีความตามขนบธรรมเนียม ประเพณีของอาหรับ

และตามทัศนะของมัชฮับฮัมบะลียะฮ์ สิ่งที่ไม่มีใน มัคกะฮะฮ์ มะดีนะฮ์ ญิดตะฮ์ ก็ให้ถือตามสิ่งที่ คล้ายคลึงที่สุดกับเมืองเหล่านั้น หากไม่คล้ายคลึงเลยก็ให้ถือว่าฮาลาล

ส่วนนักวิชาการมัชฮับชาฟีอีฮ์มีความเห็นว่าหากไม่รู้ว่าเป็นสัตว์อะไรก็ให้ถาม ชาวอาหรับแล้วถือตามชื่อเรียกของพวกเขาในแง่ฮาลาลหรือฮารอม เพราะชื่อถือว่าเป็นหลักยึดและ พวกเขาก็เป็นนักภาษาหากสัตว์นั้นไม่มีชื่อ ณ. ชาวอาหรับก็ให้ถือตามสัตว์ที่มีรูปร่างหรือนิสัยหรือ รสชาติที่คล้ายคลึงที่สุด หากชื่อคล้ายคลึงเท่าเทียมกันหรือไม่มีสิ่งคล้ายคลึงเลย ให้ถือว่าฮาลาลตาม ทัศนะที่ถูกต้องกว่าในมัชฮับชาฟีอีฮ์¹⁹

และสัตว์ที่ชาวอาหรับในสมัยนบี ﷺ รังเกียจ เช่น แมลงต่างๆเป็นสิ่งฮารอม ยกเว้นสิ่งที่มีบัพญูตือนุ่มนวลอย่างชัดเจน เช่น หนูตะเภา แย้ (الضب) (al-Zuhailiy, 2004 : 4/2591-2603)

ยูสุฟ อัลเกาะเราะฮูวียะฮ์²⁰ เขียนเกี่ยวกับอาหารที่มาจากผักไว้ว่า ส่วนในเรื่อง อาหารและเครื่องดื่มที่มาจากผักนั้น มนุษย์เรามีความเห็นคล้ายๆ กัน อิสลามมิได้ห้ามอาหารที่มาจาก พืช ยกเว้นสิ่งที่เกิดจากการนำไปหมักจนกลายเป็นสุรา ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น อินทผลิม ข้าวบาร์เลย์ หรือ สิ่งอื่นใดก็ตาม ท่านองเดียวกันอิสลามห้ามสิ่งที่มีเมามาและมีผลต่อการทำงานของสมองหรือเป็น อันตรายต่อร่างกาย

แต่อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับเรื่องอาหารที่มาจากสัตว์นั้น มนุษย์เรามีทัศนะที่ แตกต่างกันอย่างกว้างขวาง โดยอิสลามอนุญาตสิ่งที่เป็นประโยชน์

ท่านกล่าวเกี่ยวกับอาหารทะเลและแมลงจำพวกต๊กแตน ชะรือฮะฮ์อิสลามได้ ยกเว้นสัตว์ประเภทปลา ปลาวาฬและสัตว์ทะเลอื่นๆ จากประเภทสัตว์ที่ตายเอง เมื่อท่านนบี ﷺ ได้ถูก ถามเกี่ยวกับทะเลท่านได้ตอบว่า :

¹⁹ (al-Nawawiy, 1927 : 9 : 26)

²⁰ คือต. ร ยูสุฟ บุตรของอัลคูลลอส อัลเกาะเราะฮูวียะฮ์ เป็นนักวิชาการร่วมสมัยเกิดที่เมืองอัลฆอรบียะฮ์ ประเทศอียิปต์ ปี ค. ศ 1926 จบการศึกษาระดับปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยอัลอัซฮาร ปีค. ศ 1973 เป็นนักพูดนักคิดและนักเขียนอิสลามที่โด่งดังยิ่ง ปัจจุบันดำรง ตำแหน่งประธานสถานนักวิชาการมุสลิมโลก ดู [http : //th. wikipedia. org](http://th.wikipedia.org) สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2559

((هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ ، الْحِلُّ مَيْتَتُهُ))

ความว่า : “น้ำทะเลนั้นสะอาดสัตว์ทะเลที่ตายเองสามารถบริโภคได้” (อะดิษ บันทีกโดย Abu Dawud,995 : 83 ; al-Tirmidhiy,1991 : 69 ; al-Nasa’ay ,1994 : 4862 ; I386 ; Ahmad,1995 : 7232 ; Malik,2000 : 41 ; และ al-’Hakim,2002 : 491)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวในอายะฮ์ที่ 98 สูเราะฮ์ อัลมาอิดะฮ์

﴿ أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدَ الْبَحْرِ وَطَعَامَهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۗ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمُّمُ حُرْمًا ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾ (المائدة : 96)

ความว่า “ได้ถูกอนุมัติแก่พวกเจ้า ซึ่งสัตว์ล่าในทะเล และอาหารจากทะเล ทั้งนี้เพื่อเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่พวกเจ้า และแก่บรรดาผู้เดินทาง และได้ถูกห้ามแก่พวกเจ้า ซึ่งสัตว์ล่าบนบกตราบใดที่พวกเจ้าครองอิหรอมอยู่และจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิดผู้ที่พวกเจ้าจะถูกรวบรวมนำไปสู่พระองค์”

ในการทำงานเดียวกันสัตว์จำพวกต๊กแตนกัก็ได้รับการยกเว้นจากอาหารประเภท สัตว์ที่ตายเองด้วย ท่านนบี ﷺ ได้อนุญาตให้กินสัตว์จำพวกต๊กแตนที่ตายแล้วเพราะปัญหาเกี่ยวกับ เรื่องการฆ่าหรือเชือดมันมิได้เกิดขึ้นมีอะดิษบันทีกโดยอัลบุคอรีย อับดุลวูด อัตติรมิซีย และอันนะสา อีย ท่าน อิบน์ อับู เอาฟา²¹ได้กล่าวว่า

((غزونا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم سبع غزوات نأكل معه الجراد))

ความว่า “พวกเราได้ไปทำสงครามกับท่านนบี 7 ครั้งด้วยกันและเราได้กิน ต๊กแตนกับท่าน” (บันทีกโดย al-’Bukhariy, 2002 : 5495 ; Abu Dawud, 2000 : 3812 ; al-Tirmidhiy, 2000 : 822 และ al-Nasa’ay,2000:4361)

อัสนัยยิด สาบิก²² ให้ความหมายของคำว่า “อาหาร” ไว้ว่า : อาหารคือสิ่งที่ มนุษย์บริโภค บริโภค จากอาหารหลักและอื่นๆ อาหารที่อนุมัติให้บริโภคคืออาหารที่ดี ร่างกาย ปรารถนา

²¹ คืออับดุลลอฮ์ บุตรของอัลกอหมะฮ์ บุตรของคอลิด อัลอัสนะมียเป็นสาวกท่านหนึ่งของท่านนบี หลังจากท่านนบีเสียชีวิตได้ย้ายไปเมือง กุฟะฮ์ และท่านเป็นสาวกนบีนสุดท้ายที่อยู่ที่กุฟะฮ์ เสียชีวิตปี ฮ. ศ. 86 (al-Asqalaniy, 1996 : 256)

²² อัสนัยยิด สาบิก เป็นนักวิชาการชาวอียิปต์ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง เกิดปี ค. ศ. 1915 ที่เมืองอัลมะนะบูฟียะฮ์ ประเทศอียิปต์ จบการศึกษา จากมหาวิทยาลัยอัลอัซฮาร ไคโร เคยทำงานเป็นผู้อำนวยการมัชฮับวัฒนธรรม กระทรวงสาธารณสุขสมบัติของอียิปต์ เคยสอนที่ มหาวิทยาลัยอัลอัซฮาร และมหาวิทยาลัยอุมมุลกุรออ มักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาราเบีย เสียชีวิตปี ค. ศ. 2000 ที่ไคโร อียิปต์ ดู [http : //th. wikipedia. org](http://th.wikipedia.org) สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2558

อาหารส่วนหนึ่งมาจากวัตถุ และบางส่วนมาจากสัตว์ อาหารจากวัตถุ (นักวิชาการกฎหมายอิสลามส่วนใหญ่หมายถึงพืช) เป็นที่อนุมัติให้บริโภคได้ทั้งหมดยกเว้น สิ่งที่เป็นนะยิส (สกปรก) สิ่งที่เป็นอนนะยิส สิ่งเป็นพิษอันตราย สิ่งมีเนมา และสิ่งที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรม

ส่วนอาหารที่มีแหล่งที่มาจากสัตว์ ซึ่งมีที่เป็นสัตว์น้ำ และสัตว์บก สัตว์น้ำ อนุมัติให้บริโภคได้ทั้งหมด ส่วนสัตว์บกมีทั้งที่อนุมัติให้บริโภคและที่ห้ามบริโภค ซึ่งศาสนาอิสลามได้ แจกแจงเป็นรายละเอียดไว้แล้วตามที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวในอายะฮ์ที่ 119 สุเราะฮ์ อัลอันอาม

﴿ وَمَا لَكُمْ إِلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴾ (الأنعام : 119)

ความว่า “และมิอะไรเกิดขึ้นแก่พวกเจ้ากระนั้นหรือ ที่พวกเจ้าไม่บริโภคจาก สิ่งที่พระนามของอัลลอฮ์ ﷻ ถูกกล่าวบนมัน ทั้งๆ ที่พระองค์ทรงแจกแจงแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งสิ่ง ที่พระองค์ได้ทรงห้ามแก่พวกเจ้า นอกจากสิ่งที่พวกเจ้าได้รับความคับขันให้ต้องการ มันเท่านั้น และ แท้จริงมีผู้คนมากมายทำให้ผู้อื่นหลงผิดไป ด้วยความใคร่ใฝ่ต่ำของพวกเขาโดยปราศจากความรู้แท้จริง พระเจ้าของเจ้านั้นคือผู้ที่ทรงรอบรู้อย่างต่อผู้ละเมิดทั้งหลาย”

สัตว์ที่อาศัยอยู่ทั้งในน้ำและบนบก อิบนูอะรอบีย²³ กล่าวว่า : ที่ถูกต้อง สัตว์ที่ อาศัยอยู่ทั้งในน้ำและบนบกนั้นฮารอมเพราะมีความขัดแย้งกันระหว่างหลักฐานที่อนุมัติและหลักฐานที่ ห้าม เลยให้น้ำหนักกับหลักฐานที่ห้ามเป็นการเผื่อ ส่วนนักวิชาการท่านอื่นๆมีความเห็นว่า สัตว์ทะเลที่ ตายเอง ซึ่งมันอาศัยอยู่ในน้ำเป็นประจําอนุมัติให้บริโภคได้ถึงแม้ว่ามันสามารถอยู่บนบกได้ยกเว้น กบ

สัตว์บกที่ฮารอมบริโภค สัตว์บกที่ฮารอมบริโภคในอัลกุรอานมีอยู่สิบชนิดด้วยกันคือสัตว์ที่ถูกรัดคอตาย สัตว์ที่ถูกตีตาย สัตว์ที่ตกเหวตาย สัตว์ที่ถูกขวิดตาย สัตว์ที่ถูกสัตว์ร้าย กัดกิน สัตว์ที่ถูกเชือดบนแท่นบูชา สัตว์ที่ตายเอง เลือด เนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปลี่ยนนามอื่นนอกจาก อัลลอฮ์ ﷻ ที่มันขณะเชือด

สิ่งที่ไม่ถูกระบุไว้ว่าอนุมัติหรือไม่อนุมัติ สิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ไม่กล่าวถึงและไม่มี หลักฐานระบุว่าเป็นสิ่งต้องห้ามก็ให้ถือว่าฮาลาลปฏิบัติตามหลักนิติศาสตร์อิสลามที่ว่า : เดิมทุกอย่าง เป็นสิ่งอนุมัติ (الأصل في الأشياء الإباحة) (Sabiq, 1999 : 2/121-135)

1. 2. 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารในภาวะคับขัน

1. 2. 2. 1 หนังสืออธิบายความหมายอัลกุรอาน (ตฟซีร์)

²³ อิบนูอะรอบีย คืออูบัยดฺ มุฮัมหมัดบินอับดุลเลาะห์ รู้จักในนามอิบนูอัลอะรอบีย (ศ. ค. 468-ศ. ค. 543) เป็นปราชญ์สังกัคมัชฮับมา ลิกีย เจ้าของหนังสือ “อะกามอัลกุรอาน” (أحكام القرآن) “อัลมะฮะซูลฟีอุศูลอัลฟิกฮ์” (المحصول في أصول الفقه) “กอนูนอัตตะวีล” (فنون التأويل) (al-'Akriy, 2001 : 4/141)

หนังสืออธิบายความหมายอายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคในภาวะคับขันชั้นอุกฤษฏ์ทั้งโดยตรงและทางอ้อมและที่ใช้ประกอบเป็นหลักฐานของแต่ละมัซฮับรวมทั้งอายะฮ์ที่ผู้วิจัยใช้ประกอบในการเปรียบเทียบให้น้ำหนักระหว่างทัศนะต่างๆ หนังสือตัฟซีร์ที่เกี่ยวข้องพิจารณาจากลำดับปีเสียชีวิตของผู้เขียนได้แก่ “ตัฟซีร์ อัญญาอับเรยีย” ชื่อเต็มคือ “ญามิอุลอะลันฟีตะวีลิลกุรอาน” (تفسير الطبري المسمى جامع البيان في تأويل القرآن) ของมุฮัมมัดบินญะรียร์อัญญาอับเรยีย (เสียชีวิต ฮ. ศ. 310) “อัลญามิอุลอิฮะษากามิลกุรอาน” หรือตัฟซีร์อัลกุรอานปีย์” (الجامع لأحكام القرآن) ของมุฮัมมัด บิน อะฮฺมัด อัลอันศอริย อัลกุรอานปีย์ (เสียชีวิต ฮ. ศ. 671) “ตัฟซีร์อัลอะรฺมุฮิฏ” (تفسير البحر المحیط) ของมุฮัมมัดบินยูสุฟ ออบูฮัยยาน อัลอันตะลุสีย (เสียชีวิต ฮ. ศ. 745) “ตัฟซีร์อัลกุรอานิลอะซีม” หรือ “ตัฟซีร์อิบนิกะษีร” (تفسير القرآن العظيم) ของอิสมาอีลบินกะษีร (เสียชีวิต ฮ. ศ. 774) “ฟัตฮุลกอดีร อัลญามิอ บัยนะฟีนนัย อรัรวิวายะฮ์วัตดิรอยะฮ์มินอิลมิตตัฟซีร์” (فتح القدير) (الجامع بين فني الرواية والدراية من علم التفسير) ของ มุฮัมมัดบินอลี บิน มุฮัมมัด อัชเชกานีย (เสียชีวิต ฮ. ศ. 1250)

หนังสือตัฟซีร์เหล่านี้ได้มีการอธิบายขยายความหมายของอายะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคในภาวะคับขันชั้นอุกฤษฏ์ เช่น อายะฮ์ที่ 173 สูเราะฮ์ อัลอะกะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 3 ของ สูเราะฮ์ อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 119, 145 ของสูเราะฮ์ อัลอันอาม อายะฮ์ที่ 115 ของสูเราะฮ์ อันนะฮฺล ซึ่งผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ การนำอายะฮ์เหล่านี้มาเป็นหลักฐานประกอบการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างทัศนะต่างๆของมัซฮับกฎหมายอิสลาม ในประเด็นปัญหาการวิจัยนี้อย่างละเอียดในบทที่ 2, 3 และ 4

อย่างไรก็ตามหนังสือตัฟซีร์ดังกล่าวเป็นการอธิบายความหมายและกล่าวถึงทัศนะของนักวิชาการกฎหมายอิสลามในประเด็นปัญหาการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขันชั้นอุกฤษฏ์โดยสังเขปสามารถเป็นแนวในการทำความเข้าใจความหมายอายะฮ์ และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารฮาลาลในยามคับขันโดยรวมได้ แต่การวิจัยนี้จะทำการศึกษาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดผ่านทัศนะ หลักฐาน เหตุผล ของมัซฮับทั้งสี่อันมีทั้งหลักฐานที่เป็นลักษณะนิกาย คืออัลกุรอานและอัลฮะดีษ และหลักฐานที่เป็นอักษณ คือที่ใช้สติปัญญา วิจัยหาความสอดคล้องกับตัวบทบัญญัติ

1. 2. 2. 2 หนังสืออธิบายฮะดีษ

หนังสืออธิบายฮะดีษที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขันชั้นอุกฤษฏ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และที่ใช้ประกอบเป็นหลักฐานของแต่ละทัศนะรวมทั้งฮะดีษที่ผู้วิจัยใช้ประกอบในการศึกษาเปรียบเทียบให้น้ำหนักระหว่างทัศนะต่างๆ หนังสือ อธิบายฮะดีษที่เกี่ยวข้องพิจารณาจากลำดับปีเสียชีวิตของผู้เขียนได้แก่ “เศาะฮิฮฺมุสลิม บิ ชัรฮิลอิมามมุฮยิดดีนอันนะวะวีย”

หรือที่เรียกว่า “อัลมินฮาญู ชัรฮุเศาะฮ์อิหมุสลิม บิน อัลฮัญญูญู” (صحيح مسلم بشرح الإمام محيي) (الدين النووي المسمى المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج (فتح الباري بشرح صحيح البخاري) ของยะฮยา บินชะรอฟ อันนะวาเวีย (เสียชีวิต ฮ. ศ. 676) “ฟัตฮุลบารียะ บิซซุฮัยอ์อัลบุกอริยะ” (سنن ابن عثيمين (เสียชีวิต ฮ. ศ. 852) “สุนันอันนะสาอียะ บิซซุฮัยอ์ ฮาฟิซญะลาลุดดีน อัลสุญญัย” (سنن النسائي بشرح الحافظ جلال الدين السيوطي) ของ ญะลาลุดดีน อัลสุญญัย (เสียชีวิต ฮ. ศ. 911) “สุนันอับนิมาญะฮ์บิซซุฮัยอ์ อิลอิมามอบิลอะฮ์มัดอัลอะนะฟี” (سنن ابن ماجه بشرح الإمام أبي الحسن الحنفي) ของอับดุลอะฮ์มัดอัลอะนะฟี อัลลีนดียะ (เสียชีวิต ฮ. ศ. 1138) “นัยลุลอฆวอร” (نيل الأوطار) ของมุฮัมมัด บิน อลี บิน มุฮัมมัด อัชเชากานียะ (เสียชีวิต ฮ. ศ. 1255) “อานุลมะอะบูด ชัรฮุสุนันอับิดาอุด” (عون المعبود شرح سنن أبي داود) ของอับดุลมุฮัมมัดซัมลีล ฮักอัลอะฮ์มัดอับิดาดียะ (เสียชีวิต ฮ. ศ. 1329) “ตุฮฟะตุลอะฮ์วะเซียะ บิซซุฮัยอ์อิมามอิดติรมิซี” (تحفة) (الأحوذى بشرح جامع الترمذي) ของอับดุลลา มุฮัมมัด อับดิรเราะมาน บิน อับดิรเราะฮีม อัลมูบารอกฟู รียะ (เสียชีวิต ฮ. ศ. 1353)

หนังสืออธิบายอะดีซข้างต้นได้อธิบายขยายความหมายของอะดีซที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขันขึ้นอุกฤษฏ์ซึ่งการวิจัยนี้จะนำเสนอเพื่อศึกษาเปรียบเทียบอย่างละเอียดในบทที่ 2, 3 และ 4 และกล่าวถึงทัศนะของนักวิชาการกฎหมายอิสลามเพียงสังเขปโดยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์บทบัญญัติเชิงเปรียบเทียบได้ในระดับหนึ่งทั้งนี้ การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสี่มีชัยยังจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็น และเปรียบเทียบระหว่างหลักฐาน เหตุผลของแต่ละทัศนะเพื่อการให้นำหนักแก่ทัศนะที่มีความถูกต้องมากกว่า

1. 2. 2. 3 หนังสือกฎฟิคว์ (القواعد الفقهية)

เป็นหนังสือว่าด้วยกฎฟิคว์โดยรวมครอบคลุมประเด็นปัญหาที่สอดคล้องซึ่งอยู่ภายใต้บทบัญญัติเดียวกัน หนังสือประเภทนี้ เช่น “อัลอัชชะฮ์ วันนะเศออิร” (الأشباه والنظائر) ของ อิบญะญามอัลอะนะฟี “อัลอัชชะฮ์ วันนะเศออิรฟีกอวาอิดิฟุรออัชชาฟิอียะ” (الأشباه والنظائر في) (قواعد فروع الشافعية) ของญะมาลุดดีน อับดุลเราะมานอัลสุญญัย “อัลกอวาอิด อัลฟิควียะฮ์” (القواعد الوجيز في إيضاح قواعد) ของอลี บิน อะฮ์มัดอัลนัจวี “อัลวะญูฮ์ฟีอิลอฆวอรอวอิดิลฟิคว์” (الفقه) ของมุฮัมมัด ศิดดีกี บิน อะฮ์มัด บิน มุฮัมมัด อัลบุนนู “อัลกอวาอิด อัลฟิควียะฮ์ อัลกูบรอ วะ มาตะฟัรรออาอันฮา” (القواعد الفقهية الكبرى وما تفرع عنها) ของศอลิฮ บิน ฆอนิม อัลสัจญาด “อัล

มุมนิตอ ฟิลกอวาอิด อัลฟิเกียฮ์ (الممتع في القواعد الفقهية) ของ มุสลัม บิน มุฮัมมัด บิน มาญิด อัดดุสะรีย

หนังสือกฎฟิเกียฮ์ดังกล่าวได้นำเสนอกฎฟิเกียฮ์พร้อมตัวอย่างประกอบ และ บทบัญญัติเฉพาะกาลที่ถูกยกเว้นจากกฎฟิเกียฮ์ พร้อมตัวอย่างประกอบ โดยมีการกล่าวกฎฟิเกียฮ์ที่เกี่ยวข้องกับภาวะ “อัญญอฮฺเราะฮ์” จำนวนหนึ่ง เช่น “อัญญอฮฺรอต ตูบียุลมะฮฺรอต” (الضرورات) คือ “ความคับขันขั้นอุกฤษฏ์อนุมัติสิ่งต้องห้าม” “มาอูบียุลญอฮฺเราะฮ์ ยะตะกอด ตารูบิกอดาริฮา” (ما أبيض للضرورة يتقدر بقدرها) คือ “สิ่งที่ถูกอนุญาตโดยอนุโลมให้พิจารณาตามความจำเป็น” “อัลอญญิรอรลา ยุกญิลุฮฺกอลฆอร” (الاضطرار لا يبطل حق الغير) คือ “ความจำเป็นไม่ทำให้สิทธิของผู้อื่นเป็นโมฆะ” “ลาฆอรอวะลาฆิรอร” (لا ضرر ولا ضرار) คือ “ไม่ทำร้ายตนเองและไม่ทำร้ายผู้อื่น” “อัญญอฮฺรอรยุซาล” (الضرر يزال) คือ “ภัยพิบัติต้องถูกขจัด” “อัญญอฮฺรอร ยุคพะอ บิกอดาริลอิมกาน” (الضرر يدفع بقدر الإمكان) คือ ภัยพิบัติถูกขจัดตามความอำนวย” “อัญญอฮฺรอรลา ยุซาลบิมิซลียเอาบิกญอฮฺรอร” (الضرر لا يزال بمثله أو بالضرر) คือ “ภัยพิบัติจะต้องไม่ถูกขจัดโดยภัยพิบัติเช่นกัน” บรรดากฎฟิเกียฮ์ข้างต้น สอดคล้องโดยตรงกับการวิจัยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารในภาวะคับขัน และผู้วิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบระหว่างทัศนะต่างๆได้ค่อนข้างตรงประเด็น

1. 2. 2. 4 หนังสือฟิเกียฮ์สังกัตมัซฮับ

นักกฎหมายอิสลามและนักวิชาการอิสลามในอดีตให้ความสำคัญกับงานเขียนเกี่ยวกับอาหารเครื่องดื่มไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นอื่นๆของกฎหมายอิสลาม โดยจะเห็นได้จากหนังสือแต่ละเล่มจะมีบทว่าด้วยอาหารและเครื่องดื่มปรากฏอยู่เป็นการเฉพาะ และจะมีการกล่าวถึง บทบัญญัติการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขันไว้เช่นกัน หนังสือเหล่านั้น พิจารณาจากลำดับปีเสียชีวิตของผู้ก่อตั้งมัซฮับได้แก่

ก. หนังสือฟิเกียฮ์ มัซฮับฮะนะฟี ได้แก่ “บะดาอูศศอนาออิฟิตรีตีบิซชะรอออิ” (بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع) ของออบูบักร์บินมัสอูดอัลกาซานีย อัลฮะนะฟี “อัลมับสุฎ” (المبسوط) ของ มุฮัมมัดบินอะฮ์มัดอัลสะรอคสี “ฮาซียะฮ์อิบนิอาบิติน อัลมะฮฺรุฟะฮ์ บิรอตติล มุฮตาร” (حاشية ابن عابدين المعروفة بردالمحتار) ของอิบนิอาบิติน “นะตาอิลุลอัฟการฟิ กัซฟิรุมูชีวัลอัสรอร (نتائج الأفكار في كشف الرموز و الأسرار) ของอะฮ์มัดบินกูดร์

ข. หนังสือฟิเกียฮ์มัซฮับมาลิกีย ได้แก่ “อัลมูวัฎฎอ” (الموطأ) ของอิมามมาลิกบินอนัส “ซัรฮุซซุรกอเนีย อะลามูวัฎฎอ อัลอิมามมาลิก” (شرح الزرقاني على موطأ الإمام مالك) ของมุฮัมมัด บิน อับดิลบากีย บิน ยูสุฟ อัซซุรกอเนีย “อัลมะอุนะฮ์อะลามัซฮับออลิมิมะดีนะฮ์

(المعونة على مذهب عالم المدينة) ของอัลกอฎีอับดุลวะฮฮาบ อัลบามดาดี “อัสซะคีเราะฮ์” (الذخيرة) ของอะฮมัด บิน ฮิดรีย อัลกอโรฟีย “มะวะฮียะฮ์บุลญะลีล ลี ซัรฮิ มุคตะศอรคอลีล” (موهب) (الجليل لشرح مختصر خليل) ของมุฮัมมัด บิน มุฮัมมัด บิน อับดิรเราะฮมาน อัลมัฆริบีย

ค. หนังสือฟิกฮ์มัฆฮับฮาฟิฮีย ได้แก่ “อัลอุม” (الأوم) ของอิมามอบีอับดิลละฮ์ มุฮัมมัดบินฮิดรีย ฮัซฮาฟิฮีย “อัลมัญมูฮ์ ซัรฮุลมุฮฮัซบ” (المجموع شرح المذهب) ของ ยะฮยา บิน ซะรอฟอันนะวาเวีย “อัลอะชีซซัรฮุลละญีซ” (العزیز شرح الوجیز) ของอับดุลกะรีม บิน มุฮัมมัด บิน อับดุลกะรีม อรรอฟิฮีย “อัลฮาวียอัลกะบีย” (الحاوي الكبير) ของอลี บิน มุฮัมมัด บิน อัลมาวัรดี “มุฆนีอัลมุฮตาดูอิลามะฮริพะฮ์มะฮานี อัลฟาเศลมินฮาญ” (مغني المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ) (المنهاج) ของ มุฮัมมัด บิน อัลคอฎีบ ฮัซซัรบีเนีย “นิฮาเยตุล มุฮตาดู อีลา ซัรฮิลมินฮาญ” (نهاية) (المنهاج) ของมุฮัมมัด บิน อิลอับบาส อะฮมัด บิน ฮัมซะฮ์

ง. หนังสือฟิกฮ์มัฆฮับ ฮัมบะลีเย ได้แก่ “อัลมุฆนีเย” (المغني) ของ อับดุลลอฮ์ บิน อะฮมัด บิน มุฮัมมัด บิน กุตามะฮ์ “กิตาบุลฟุรูก” (كتاب الفروع) ของมุฮัมมัด บิน มุฟลีย อัลมักดีซีเย “อัลมุบดิอฟีซัรฮิลมุกันีย” (المبدع في شرح المقنع) ของอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อับดิลละฮ์ บิน มุฮัมมัด บิน มุฟลีย “อัลฮินศอฟ ฟิมะฮริพะฮ์อรรอญีย มินัลคิลาฟ อะลา มัฆฮับ อัลอิมาม อะฮมัดบิน ฮัมบัล” (الإصناف في معرفة الراجح من الخلاف على مذهب الإمام أحمد بن حنبل) ของอลี บิน สุลัยมาน บินอะฮมัด อัลมัรดาเวีย “กัซฮาฟุลกินาอ” (كشاف القناع) ของมันศูร บิน ยูนุส อัลบุฮูดีเย งานเขียนหนังสือฟิกฮ์สังกัดมัฆฮับที่กล่าวมาส่วนใหญ่เน้นบทบัญญัติตามทัศนะ หลักฐาน และเหตุผลของมัฆฮับที่ผู้เขียนสังกัดโดยจะกล่าวถึงทัศนะ หลักฐาน เหตุผลของมัฆฮับ อื่นๆ เพียงสังเขป การศึกษา วิเคราะห์ หลักฐาน เหตุผล การโต้แย้ง การชี้แจง จะให้รายละเอียดและน้ำหนักตามทัศนะมัฆฮับที่ตนสังกัดโดยพฤตินัย ขณะที่การระบุทัศนะของแต่ละมัฆฮับและหลักฐานต่างๆเป็นลักษณะภาพรวมมักไม่มีการตรวจสอบที่มาและความถูกต้องของหลักฐานอื่นจากอัลกุรอาน

1. 2. 2. 5 หนังสือฟิกฮ์เปรีเยบเทียบ ได้แก่ “อัลฟิกฮ์อะลลมะซาฮิบัลอัรบะอะฮ์” (الفقه على المذاهب الأربعة) ของอับดุลเราะฮมาน อัลญะซีรีย และ “อัลฟิกฮ์อัลอิสลามีย วะอะดิลละตุฮ์” (الفقه الإسلامي وأدلته) ของวะฮะฮ์ อัสซุฮัยลีย

หนังสือฟิกฮ์ประเภทนี้ได้มีการระบุทัศนะ หลักฐานเหตุผลอ้างอิงของแต่ละมัฆฮับพอประมาณ ส่วนการศึกษา วิเคราะห์ เปรียบเทียบหลักฐาน เหตุผล การโต้แย้ง การชี้แจงการให้รายละเอียดและน้ำหนัก ยังคงจำเป็นต้องมีการเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1. 2. 2. 6 หนังสือฟิกฮ์สมัยใหม่ งานเขียนฟิกฮ์สมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับ บทบัญญัติการบริโภคในภาวะ “อัญญอฮฺรูเราะฮฺ” มีดังนี้

ยูสุฟ อัลเกาะเราะฮฺอูวีย ได้เขียนในหนังสือ อัลฮาลาล วัล ฮารอม ฟิ อัลอิสลาม (الحلال والحرام في الإسلام) เกี่ยวกับความจำเป็นคือสิ่งกำหนดข้อยกเว้นไว้ว่า การห้ามทั้งหมดที่กล่าว มาข้างต้นนั้นใช้ได้ในสถานการณ์ที่เรามีทางเลือก แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เป็น เรา ก็จะนำกฎอื่น มาใช้ดังที่เราได้พูดไปแล้วในตอนต้นอัลลอฮฺ ﷻ ทรงพระองค์ก็ทรงกล่าวในอายะฮ์ที่ 119 ของซูเราะฮ์ อัลอันอาม ความว่า “...พระองค์ได้ชี้แจงให้แก่ผู้เจ้าถึงสิ่งที่พระองค์ได้ทรงทำให้เป็นที่ฮารอมสำหรับ ผู้เจ้าไว้แล้วเว้นแต่ผู้เจ้าอยู่ในสภาวะคับขัน...” หลังจากที่ได้อ่านถึงการห้ามเกี่ยวกับเนื้อของสัตว์ที่ตาย เอง เลือดและอื่น ๆ แล้ว พระองค์ก็ทรงกล่าวความว่า “...แต่ถ้าผู้ใดตกอยู่ในภาวะคับขัน โดยไม่เจตนา ชัดขึ้นและไม่ใช่ละเมิด ดังนั้น พระผู้อภิบาลของเจ้าเป็นผู้ทรงให้อภัย ผู้ทรงเมตตาเสมอ” บรรดานัก กฎหมายอิสลามเห็นพ้องต้องกันว่าความจำเป็นในกรณีนี้หมายถึงความต้องการอาหารเพื่อบรรเทา ความหิวเมื่อไม่มีอาหารอื่นใดนอกจากอาหารที่ต้องห้าม นักกฎหมายอิสลามบางคนถือว่าการกิน ที่สุดก็ขอให้เวลาแห่งการขาดอาหารผ่านไปวันหนึ่งกับอีกคืนหนึ่งก่อน หลังจากนั้นแล้ว เขาอาจจะกิน ให้มากกว่าที่จำเป็นเพื่อผ่อนคลายความหิวและรักษาตัวเองให้พ้นจากความตายได้ อิมามมาลิก กล่าวว่า “ปริมาณของมันคือปริมาณที่จะบรรเทาความหิว และเขาจะต้องไม่กินมากเกินไปกว่าที่จะทำให้เขา ดำรงชีวิตอยู่ได้” บางทีการพูดเช่นนี้อาจจะหมายถึงคำพูดของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ว่า “โดยไม่เจตนาชัดขึ้น และไม่ใช่อะละฮฺ” ก็ได้ กล่าวคือไม่ใช่ว่าอยากจะกินมันและกินเกินความจำเป็น ส่วนผู้ที่หิวและตกอยู่ ในความคับขันนั้น อัลลอฮฺ ﷻ ทรงกล่าวไว้ความว่า “ดังนั้น ผู้ใดถูกทำให้คับขันด้วยความหิว ไม่ใช่จง ใจทำบาป ฉะนั้นโดยแน่แท้ อัลลอฮฺเป็นผู้ทรงให้อภัย ผู้ทรงเมตตาเสมอ” (al-Qaradhawi, 1996 : 75, 76)

วะฮฺบะฮ์ อัชชูฮัยลีย ในหนังสือ อัลฟิกฮ์อัลอิสลามียะฮฺ อะดิลละตุฮฺ (الفقه الإسلامي وأدلته) ได้อธิบายความหมายของภาวะคับขันและเงื่อนไขในการอนุโลมให้บริโภคสิ่งฮารอมไว้ ว่า อัญญอฮฺรูเราะฮ์ หมายถึงภาวะที่กล่าวว่าจะถึงแก่ชีวิตด้วยความมั่นใจหรือค่อนข้างมั่นใจ โดยไม่ จำเป็นต้องทนจนใกล้ตาย มัชฮับทั้งสี่เห็นว่า เมื่อตกอยู่ในภาวะคับขันโดยไม่มีอาหารฮาลาลแล้ว ก็ จำเป็นต้องบริโภคอาหารฮารอมตามปริมาณที่สามารถประทังชีวิตได้ หากไม่บริโภคจนกระทั่งทำให้ถึง แก่ชีวิตถือว่าการฝ่าฝืนบทบัญญัติเพราะเป็นการนำตัวเองสู่ความพินาศซึ่งถูกห้ามไว้ใน อัลกุรอาน และเพราะเขาสามารถประทังชีวิตโดยการบริโภคสิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ผ่อนปรนให้แก่เขาแล้วในภาวะ คับขันซึ่งเขาจำเป็นต้องปฏิบัติตามเสมือนว่าเขาไม่มีอาหารฮาลาลอยู่ โดยหลักและเงื่อนไขผ่อนปรนใน ภาวะคับขันมีดังต่อไปนี้

1. ความคับขันเกิดขึ้นแล้วมิใช่เป็นเรื่องของอนาคต
2. ไม่มีทางเลือกอื่นที่ฮาลาล
3. มีความจำเป็นเพียงพอที่จะบริโภคสิ่งฮารอม เช่น เพื่อประทังชีวิต หรือรักษาอวัยวะ
4. บริโภคเพียงปริมาณเพื่อประทังชีวิต มิใช่ปริมาณเพื่อความอึดหรืออ่อยตามทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ (al-Zuhailiy, 2004 : 2591)

อัสสัยยิด สาบิก ในหนังสือ ฟิกฮุสสุนนะฮ์ (فقه السنة) อธิบายการอนุญาตให้บริโภคอาหารฮารอม ขอบเขต ปริมาณ จำนวน ว่าอนุญาตให้ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะคับขันบริโภคสัตว์ที่ตายเอง เนื้อสุกร และสิ่งฮารอมอื่นๆได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งชีวิต นัยยะของคำว่าอนุญาตในภาวะดังกล่าวหมายถึง จำเป็นต้องบริโภค เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวในอายะฮ์ที่ 29 สูเราะฮ์ อัน-นีสอาอ ความว่า “...และจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเอง แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเมตตาต่อพวกเจ้าเสมอ”

ขอบเขตของภาวะคับขันนั้นเมื่อผู้ใดไม่ได้บริโภคอาหารจนเกิดความหิวโหยหรือโรคภัยอันนำไปสู่การเสียชีวิต ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นผู้เคารพเชื่อฟังหรือฝ่าฝืน อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวในอายะฮ์ที่ 173 ของสูเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮฺ ความว่า “ที่จริงที่พระองค์ทรงห้ามพวกเจ้านั้น เพียงแต่สัตว์ที่ตายเอง และเลือด และเนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปล่งเสียงที่มันเพื่ออื่นจากอัลลอฮ์ แล้วผู้ใดได้รับความคับขันโดยมิใช่ผู้เสาะแสวงหา และมีใจเป็นผู้ละเมิดขอบเขตแล้วไซ้ร้ ก็ไม่มีบาปใดๆ แก่เขา แท้จริงอัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงอภัยโทษผู้ทรงเมตตาเสมอ” อะบูดาวูดบันทึกว่าท่านอัลฟุญญัยอ อัลอามิรียได้ไปหาท่านท่านนบี ﷺ แล้วท่านกล่าวว่า : อะไรที่อนุญาตให้เรากินได้บ้างจากสัตว์ที่ตายเอง ? ท่านนบี ถามเขาว่า : พวกท่านมีอาหารอะไรบ้างละ? ท่านอัลฟุญญัยอ กล่าวว่า : เราดื่มน้ำตอนเช้าและตอนเย็น ท่านนบี จึงกล่าวว่า : ขอสาบานว่านั่นคือความหิวโหย ท่านนบี จึงอนุญาตให้พวกเขาบริโภคสัตว์ที่ตายเอง อิบน์ฮัซมียกกล่าวว่า : ขอบเขตของความคับขันคือการที่ไม่มีอาหารหรือเครื่องดื่มบริโภคเป็นเวลาหนึ่งวันและหนึ่งคืน หากเกรงว่าความอ่อนล้าที่เกิดจากการขาดอาหาร เครื่องดื่มที่ยืดเยื้อจะนำไปสู่การเสียชีวิตหรือไม่สามารถเดินทางต่อได้อีกทั้งยังเป็นภาวะที่หนักหน่วงต่อตัวเขา เขาสามารถบริโภคอาหารฮารอมเพื่อประทังชีวิตจากความหิว กระจายได้ในภาวะดังกล่าว และการที่เรากำหนดขอบเขตของภาวะคับขันว่า ต้องมีระยะเวลาหนึ่งวันและหนึ่งคืนเป็นอย่างน้อย เพราะท่านนบี ﷺ ห้ามมิให้ถือศีลอดติดต่อกันหนึ่งวันและหนึ่งคืน แต่หากเขากลัวว่าจะเสียชีวิตเนื่องจากขาดอาหารก่อนหนึ่งวันและหนึ่งคืน เขาก็สามารถบริโภคอาหารฮารอมได้ เพราะถือว่าเขาเป็นผู้ที่ตกอยู่ในภาวะความคับขันแล้ว นักกฎหมายอิสลามสังกัดมัซฮับมาลิกียมีความเห็นว่า หากเขามีได้บริโภคอะไรเลย

เป็นเวลาสามวันติดต่อกัน อนุญาตให้เขาบริโภคสิ่งฮาลาลที่เขาสามารถหาได้ถึงแม้ว่าจะเป็นทรัพย์สินของผู้อื่น

ปริมาณ จำนวน อนุญาตให้ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะคับขันบริโภคอาหารฮาลาลจำนวนที่สามารถประทังชีวิตเขาได้ และอนุญาตให้เขาเก็บอาหารฮาลาลเป็นเสบียงยามคับขัน มีรายงานหนึ่งจากอิมามมาลิกและอิมามอะห์หมัด ระบุว่าท่านทั้งสองมีความเห็นว่าอนุญาตให้ ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะคับขันบริโภคอาหารฮาลาลจนอิ่มได้ เพราะมีบันทึกจากอะบูดาวูดจากท่านญาบิบินสะมุเราะฮ์ว่า : มีชายคนหนึ่งไปยัง อัลฮัรรอฮฺ เขาพบอูฐตายตัวหนึ่ง ภรรยาเขากล่าวแก่เขาว่า : จงถลกหนังมันเพื่อเราจะได้อาหารและเนื้อของมันออกเป็นชิ้นๆ แล้วเราก็กินมัน เขากล่าวว่า : เราต้องถามท่านนบี ﷺ ก่อน เมื่อเขาถามท่านนบี ﷺ ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า : ท่านมีอาหารอื่นหรือไม่ เขาตอบว่า : ไม่มี ท่านนบีกล่าวว่า : งั้นก็จงกินอูฐนั้นเถิด

สาวกของอะบิซะนิฟะฮฺมีความเห็นว่า ไม่อนุญาตให้ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะจำเป็นคับขันบริโภคอาหารฮาลาลจนอิ่ม มีรายงานว่าอิมามซาฟิฮฺ มีสองทรศนะในประเด็นดังกล่าว (Sabig, 1994 : 180)

1. 2. 2. 7 หนังสือทฤษฎี อัจญูรูเราะฮ์

งานเขียนเกี่ยวกับทฤษฎีอัจญูรูเราะฮ์ อันเป็นเหตุผลหนึ่งของการอนุญาตให้ปฏิบัติสิ่งต้องห้ามตามบทบัญญัติอิสลาม เช่นอนุญาตให้บริโภคสัตว์ตายเองกรณีประสบกับภาวะคับขันได้แก่ “นะศอริยะฮ์ อัจญูรูเราะฮ์ อัซซอริยะฮ์” (نظرية الضرورة الشرعية) ของวะฮะฮฺ อัจซุฮฺยัลลีย “นะศอริยะฮ์อัจญูรูเราะฮฺฟิลาอิล อิสลามียวัลกอฮูน” (نظرية الضرورة في الجنائي الإسلامي) ของ ยูซุฟ กอสิม “ฮะกีกะฮ์” อัจญูรูเราะฮ์ อัซซอริยะฮ์ วัตฎูบิกอดุฮา อัลมุอาศอเราะฮ์ (حقيقة الضرورة الشرعية وتطبيقاتها المعاصرة) ของ มุฮัมมัดบินฮุเซนอัลญิฮานีย หนังสือเหล่านี้ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎี อัจญูรูเราะฮ์ ความเป็นมาหลักฐานการบทบัญญัติอัจญูรูเราะฮ์ ในบทบัญญัติอิสลาม สุกุมการนำบทบัญญัติอิสลามมาใช้ในภาวะอัจญูรูเราะฮ์ เจื่อนใจการนำบทบัญญัติอิสลามมาใช้ในภาวะอัจญูรูเราะฮ์ กรณีทางกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับบทบัญญัติอัจญูรูเราะฮ์ กฎพิภคย์ที่เกี่ยวข้องกับภาวะอัจญูรูเราะฮ์ ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายทั่วไป

1. 2. 2. 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศอลิฮฺ เฟาซาน ในวิจัยเรื่อง อัลอัจญูเราะฮ์ วัตฎูบิกอดุฮา อัลมุอาศอเราะฮ์ (الأطعمة وأحكام الصيد والذبائح) เขียนเกี่ยวกับหลักบทบัญญัติ โดยรวมของการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคสิ่งฮาลาลในภาวะ “อัจญูรูเราะฮ์” ว่าและพระองค์ ทรงอนุญาตให้บริโภคสิ่งฮาลาล ดี ตามความในอายะฮ์ที่ 168 จากสุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮฺ ความว่า “มนุษย์เอ๋ย!จงบริโภคสิ่งอนุมัติที่ดีจากสิ่งที่อยู่ในแผ่นดิน และจงอย่าตามบรรดาก้าวเดินของชัยฏอน (มารร้าย) แท้จริงมันคือ

ศัตรูที่ซัดแฉ่งของพวกเขา” และอายะฮ์ที่ 88 จากสุเราะฮ์ อัลมาอิดะฮฺ ความว่า “และพวกเขาก็จะบริโภคสิ่งอนุมัติที่ตีจากสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้เป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเขา และพึงยำเกรงอัลลอฮ์ ผู้ซึ่งพวกเขาศรัทธาต่อพระองค์เถิด” ซึ่งเป็นหลักโดยรวมในภาวะปกติ ในขณะที่เดียวกันอัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดบทบัญญัติการบริโภคในภาวะคับขัน ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เหมาะสมกับสภาพดังกล่าว โดยพระองค์ทรงอนุญาตให้บริโภคอาหารที่ถูกต้องห้ามยามปกติเมื่อมีความคับขันได้ตามตามความในอายะฮ์ที่ 173 ของสุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮฺ ความว่า “ที่จริงที่พระองค์ทรงห้ามพวกเจ้านั้นเพียงแต่สัตว์ที่ตายเอง และเลือด และเนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปล่งเสียงที่มันเพื่ออื่นจากอัลลอฮ์แล้วผู้ใดได้รับความคับขัน โดยมีไข้ผู้เสาะแสวงหา และมีไข้เป็นผู้ละเมิดขอบเขตแล้วไซ้ร้ ก็ไม่มีบาปใดๆ แก่เขา แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงอภัยโทษผู้ทรงเมตตาเสมอ” และอายะฮ์ที่ 119 ของสุเราะฮ์ อัลอันอาม ความว่า “และมีอะไรเกิดขึ้นแก่พวกเขากระนั้นหรือที่พวกเขาไม่บริโภคจากสิ่งที่พระนามของอัลลอฮ์ถูกกล่าวบนมัน ทั้งๆ ที่พระองค์ทรงแจกแจงแก่พวกเขาแล้ว ซึ่งสิ่งที่พระองค์ได้ทรงห้ามแก่พวกเขา นอกจากสิ่งที่พวกเขาได้รับความคับขันให้ต้องการมันเท่านั้น และแท้จริงมีผู้คนมากมายทำให้ผู้อื่นหลงผิดไปด้วยความใคร่ใฝ่ต่ำของพวกเขาโดยปราศจากความรู้แท้จริง พระเจ้าของเจ้านั้นคือผู้ที่ทรงรอบรู้อย่างต่อผู้ละเมิดทั้งหลาย” และอายะฮ์ที่ 115 ของสุเราะฮ์ อันนะฮล ความว่า “แท้จริง พระองค์ทรงห้ามพวกเขาเพียงแต่สัตว์ที่ตายเอง และเลือด และเนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปล่งเสียงที่มันเพื่ออื่นจากอัลลอฮ์ ดังนั้นผู้ใดที่อยู่ในสภาพคับขัน โดยหลีกเลี่ยงไม่ได้และไม่เป็นผู้ละเมิดแล้ว แท้จริง อัลลอฮ์เป็นผู้ทรงอภัย ผู้ทรงเมตตาเสมอ” (al-Fawzan, 1988 : 245, 246)

อับดุลลอฮ์ อัฏฏะรียฟี²⁴ ในวิจัยเรื่อง อัลอิฎฏิรอรอฮิลอ์อ์อิมะฮ์วัลอ์ดิยะฮ์ อัลมุฮ์รอมะฮ์ (الاضطرار إلى الأطفمة و الأدوية المحرمة) ผู้เขียนได้อธิบายบทบัญญัติการบริโภคอาหารในภาวะปกติ และการบริโภคสิ่งฮารอมในภาวะ “อัลอิฎฏิรอรอฮ์” วิจัยปัญหาของการอนุมัติให้บริโภคสิ่งฮารอมในภาวะคับขันยืนยันกฎฟิคว์ที่เกี่ยวข้องกับภาวะคับขันไว้ว่า หนึ่งในความกรุณาปรานีของอัลลอฮ์ ﷻ แก่มนุษยชาติ คือการที่พระองค์ทรงประทานบทบัญญัติที่สอดคล้องกับทุกสภาพของมนุษย์ โดยพระองค์ทรงอนุญาตให้มนุษย์บริโภคสิ่งที่ฮาลาลดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย และพระองค์ทรงห้ามบริโภคสิ่งที่ฮารอม เป็นโทษ แต่ในยามคับขันพระองค์ก็ทรงอนุโลมให้บริโภคอาหารฮารอมได้

นักกฎหมายอิสลามกล่าวว่า : มีการกระทำต้องห้ามมากมายที่อนุโลมให้กระทำได้ในยามคับขัน เช่น การบริโภคอาหารที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นโดยมิได้รับอนุญาต เป็นต้น

²⁴คือ ดร. อับดุลลอฮ์บุตรของมุฮัมมัดบุตรของอะหมัดอัฏฏะรียฟี เป็นนักวิชาการร่วมสมัย อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยอิมามมุฮัมมัดบิน สอูด กรุงริยาด ซาอุดีอาระเบีย เป็นเจ้าของหนังสือ “อัลอิฎฏิรอรอฮิลอ์อ์อิมะฮ์วัลอ์ดิยะฮ์ อัลมุฮ์รอมะฮ์” (al-Turify, 1992 : 2)

ทั้งนี้การอนุญาตให้บริโภคอาหารต้องห้ามในยามคับขันเป็นการอิงกับหลักการกฎหมายอิสลาม โดยรวมที่จำเป็นต้องขจัดภัยพิบัติจากมวลมนุษยชาติ วิทยปัญญาการห้ามกระทำสิ่งฮารอมที่ถูกลงโทษ ในภาวะคับขันเป็นการรักษามนุษย์จากภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำสิ่ง ฮารอมต่อตัวเขาเป็น เบื้องแรก เช่น ภัยจากการดื่มสุรา การกินสัตว์ที่ตายเอง เลือด เนื้อสุกร และอื่นๆ ซึ่งพิษภัยจะประสบ ต่อผู้บริโภคเหล่านั้นโดยตรงและเป็นบุคคลแรก ดังนั้นการกระทำดังกล่าวจึงถูกห้ามโดยบทบัญญัติ อิสลาม อันเป็นการปกป้องประโยชน์แก่นมนุษย์ แต่ถือว่าเป็นวิทยปัญญาแห่งพระเจ้าที่ทรง อนุญาตให้บริโภคสิ่งต้องห้ามในยามจำเป็น เนื่องจากการห้ามบริโภคในภาวะดังกล่าวอาจจะเกิด อันตรายที่รุนแรง ถึงขั้นเสียชีวิตได้ เช่น กรณีไม่มีอาหารใดเลยนอกจากอาหารฮารอม บางครั้งเหตุผล การห้ามกระทำสิ่งฮารอมเพื่อรักษาประโยชน์ของผู้อื่น เช่น การห้ามเอาหรือบริโภคทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีได้รับอนุญาต แต่อิสลามอนุญาตให้เอาหรือบริโภคทรัพย์สินของผู้อื่นได้ในยามคับขัน เพราะการ รักษาชีวิตโดยการบริโภคอาหารของผู้อื่นในภาวะดังกล่าวสำคัญกว่าการรักษาทรัพย์สิน และโอกาสการ ขาดใช้ทรัพย์สินดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ตราบเท่าการดำรงอยู่ของผู้บริโภคนั้น การขจัดภัยอันตรายจะต้อง อิงกับหลักกฎหมายอิสลามที่บทบัญญัติว่า : ภัยอันตรายจะต้องไม่ถูกขจัดโดยภัยอันตรายที่เท่าหรือ รุนแรงกว่า ดังนั้นไม่เป็นที่อนุญาตให้ผู้ตกอยู่ในภาวะคับขันบริโภคอาหารของผู้ที่มีสภาพเดียวกับเขา และไม่อนุญาตให้ฆ่าผู้อื่นเพื่อรักษาชีวิตของตนเองเป็นต้น (al-Turiyfy, 1992 : 25, 26)

ผู้วิจัยเรื่องศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาล ได้รับ ประโยชน์เป็นอย่างสูงจากวิจัยของ อับดุลลอฮ์ อัฎฎูรียะฮ์ ในประเด็นบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการ บริโภคอาหารฮารอมในภาวะคับขัน

กามิล มูซา อาจารย์ประจำคณะอิสลามศึกษาอิมามเอเชีย กรุงเบรุต ประเทศ เลบานอน ได้ทำการวิจัยเรื่องมนุษย์ : ความคับขันและอาหารฮารอม ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ ระหว่างสัมพัทธ์เกี่ยวกับความหมายของอัญญูรเราะฮ์ ปริมาณสิ่งฮารอมที่อนุญาตให้บริโภคใน ภาวะคับขัน การบริโภคอวัยวะหนึ่งอวัยวะใดของร่างกายและเงื่อนไข (Musa,1996:195)

มัซฮับฮนะฟีให้ความหมายว่า อัญญูรเราะฮ์ หมายถึงภาวะที่กลัวว่าจะเกิด ภัยแก่ชีวิตหรืออวัยวะเนื่องจากละทิ้งการบริโภคอาหาร ส่วนมัซฮับมาลิกีย ให้ความหมายว่า อัญญูร เราะฮ์ หมายถึง ภาวะที่เกรงว่าจะเสียชีวิต มัซฮับชาฟีอีย ให้ความหมายว่า ภาวะที่เกรงว่าจะเสียชีวิต หรือจะเกิดโรคร้ายที่อันตรายต่อชีวิต ส่วนมัซฮับฮัมบะลีย ให้ความหมายว่า ภาวะที่กลัวว่าจะเสียชีวิต

ปริมาณสิ่งฮารอมที่อนุญาตให้บริโภคในภาวะคับขันตามทัศนะของมัซฮับ ฮนะฟี คือปริมาณที่ประทังชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของมัซฮับชาฟีอียและมัซฮับฮัมบะลีย ส่วน มัซฮับมาลิกียมีความเห็นว่าอนุญาตให้ผู้ตกอยู่ในภาวะคับขันบริโภคอาหารจนกระทั่งอิ่มได้

ตามที่คณะของมัชฮับชาฟีอี การบริโภคอวัยวะหนึ่งอวัยวะใดของร่างกายเพื่อรักษาไว้ซึ่งชีวิตเป็นที่อนุญาต โดยมีเงื่อนไขว่าไม่มีสิ่งอื่นที่จะบริโภคได้แล้ว และภัยจากการบริโภคอวัยวะน้อยกว่าภัยที่จะเกิดจากการละการบริโภค (Musa, 1996 : 197)

เอกสารงานวิจัย ที่กล่าวมาทั้งหมดสอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ และผู้วิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารในภาวะคับขันได้เป็นอย่างดี

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาบทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับอาหารฮาลาลด้านวัตถุดิบ
- 1.3.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนะของสี่มัชฮับในกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับอาหารฮาลาลด้านวัตถุดิบ
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์การใช้หลักการผ่อนปรนเกี่ยวกับการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขัน
- 1.3.4 เพื่อศึกษาทัศนะของมัชฮับที่สามารถนำไปใช้เชิงพาณิชย์ในกลุ่มประเทศมุสลิม

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

- 1.4.1 ทราบถึงบทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับอาหารฮาลาลด้านวัตถุดิบ
- 1.4.2 ทราบถึงทัศนะของสี่มัชฮับเกี่ยวกับอาหารฮาลาลด้านวัตถุดิบ
- 1.4.3 ทราบถึงการนำหลักการผ่อนปรนเกี่ยวกับการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขัน
- 1.4.4 ผลการศึกษาทัศนะของมัชฮับเกี่ยวกับอาหารฮาลาลสามารถนำไปกำหนดยุทธศาสตร์เชิงพาณิชย์ในอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศมุสลิมได้

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยสี่มัชฮับกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาล ผู้วิจัยจะเน้นการศึกษาวิจัยในส่วนแหล่งที่มาของอาหารฮาลาล ด้านวัตถุดิบดั้งเดิม ตามสภาพปกติและสภาพคับขัน และประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ อาหารในอิสลาม บทบัญญัติอิสลามว่าด้วยอาหารในภาวะคับขันในอิสลาม โดยการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสี่มัชฮับกฎหมายอิสลามที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางเป็นหลักคือมัชฮับฮนะฟี มัชฮับมาลิกีย มัชฮับชาฟีอี และมัชฮับฮัมบะลีย โดยการศึกษาเปรียบเทียบ

ทัศนะ หลักฐานเหตุผล ข้อโต้แย้ง คำชี้แจงของแต่ละทัศนะ หากพบว่าทัศนะใดมีหลักฐาน เหตุผลที่ถูกต้องหรือมีน้ำหนักมากกว่าผู้วิจัยจะระบุว่าเป็นความเห็นของผู้วิจัย

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคของมุสลิมโดยรวมพบว่ามุสลิมยังมีความเคร่งครัดในการบริโภคอาหารที่ฮาลาล สิ่งใดที่เคลือบแคลงสงสัยก็จะละทิ้งไม่บริโภคในภาวะปกติ ขณะที่ภาวะไม่ปกติ เช่น ภาวะคับขันอิสลามก็ได้มีบทบัญญัติเป็นทางออกไว้ การศึกษาบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยอาหารในภาวะคับขัน จึงเป็นความครอบคลุม ความสอดคล้องหนึ่งของบทบัญญัติอิสลามตามความเป็นจริงแห่งวิถีชีวิต ในขณะที่มุสลิมมีความนิยมมัซฮับแตกต่างกันไปตามภูมิภาค เพื่อให้การวิจัยนี้มีประโยชน์ในวงกว้างจึงทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสี่มัซฮับเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาลโดยใช้ทฤษฎีการศึกษากฎหมายอิสลามเปรียบเทียบของอุมร์ อัลอัชกอรี (Al-'Ashgar, 1997: 9-11) และทฤษฎีการศึกษาเปรียบเทียบของพะรีด อัลอันศอริย (Al-'Ansariy, 2001: 90-93) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการปรับใช้ทฤษฎีศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าว ให้สอดคล้องกับบริบทของประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยศึกษา ซึ่งสามารถกำหนดกรอบได้ดังนี้

1. 7 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. 7. 1 การปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย ผู้วิจัยใช้หลักการปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทยของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พ. ศ. 2558 ฉบับปรับปรุงยกเว้นบางคำ ผู้วิจัยจะใช้ตามความแพร่หลาย เช่น คำว่าฮาลาล ฮารอม โดยผู้วิจัยจะใช้ตามที่ปรากฏในระเบียบสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล พ.ศ.2558 เป็นต้น

1. 7. 2 ในการแปลความหมายอายะฮ์อัลกุรอานเป็นภาษาไทยผู้วิจัยจะใช้คัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย เล่มที่พิมพ์โดยศูนย์กษัตริย์พะยัคเพื่อการพิมพ์อัลกุรอานแห่งนครมะดีนะฮ์ประเทศซาอุดีอาราเบีย ปี พ. ศ. 2542 และอัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทยโดย นายชากีรีน บุญมาเลิศ ปี พ.ศ.2544

1. 7. 3 บทอะดีษที่จะนำมาชี้แจงที่มาพร้อมกับสถานะนั้น ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะบทอะดีษที่ผู้เขียนพาดพิงถึงเท่านั้น อย่างชัดเจนเท่านั้น โดยระบุผู้บันทึก ปีที่พิมพ์ และหมายเลขอะดีษ ส่วนคำกล่าวของบุคคลอื่นจะชี้แจงตามความจำเป็น

1. 7. 4 ข้อมูลที่ได้จากหนังสือตำราต่างๆ ผู้วิจัยจะอ้างอิงด้วยวิธีการเขียนนาม - ปี โดยมีชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ ซึ่งจะใช้ปีพุทธศักราชสำหรับหนังสือภาษาไทย และปีคริสต์ศักราชหรือปีฮิจญ์เราะฮ์สำหรับหนังสือต่างประเทศและถ้าหากผู้วิจัยเห็นว่ามีสิ่งสำคัญควรอ้างอิงเพิ่มเติม ผู้วิจัยจะเขียนไว้ในเชิงอรรถ

1. 7. 5 การอธิบายศัพท์ที่เห็นว่าสำคัญหรืออ่านค่อนข้างยากซึ่งถูกกล่าวในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายในเชิงอรรถ

1. 7. 6 การวิภาค การแสดงความคิดเห็น การอ้างอิง ขยายความ หรืออธิบาย ผู้วิจัยจะระบุกล่าวถึงเพิ่มเติมในเชิงอรรถ

1. 7. 7 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติบุคคล ปีเกิดหรือปีเสียชีวิต ผู้วิจัยนำเสนอเพียงบางส่วนตามความสามารถและโอกาสอำนวย

1. 7. 8 การอธิบายชื่อสถานที่ เมืองหรือประเทศที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายพอสังเขป

1. 7. 9 การแปลตำรา หนังสือและเอกสารต่างๆ ที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยนั้น ผู้วิจัยจะแปลความหมายโดยรวมและจะคงรักษาความหมายของข้อความเดิมในภาษาต่างประเทศไว้

1. 7. 10 รูปแบบการพิมพ์งานวิจัย ผู้วิจัยใช้คู่มือการเขียนและการพิมพ์วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปี พ. ศ. 2535 และคู่มือการวิจัยเพื่ออิสลามศึกษาของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปี พ. ศ. 2548

1. 7. 11 การศึกษาเปรียบเทียบ ผู้วิจัยจะศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสี่มัซฮับ กฎหมายอิสลามคือมัซฮับฮนะฟี มัซฮับมาลิกีย มัซฮับชาฟีอียและมัซฮับฮัมบะลีเย เป็นหลัก โดยการศึกษาเปรียบเทียบทัศนะ หลักฐานเหตุผล ข้อโต้แย้ง คำชี้แจงของแต่ละทัศนะ หากพบว่าทัศนะใดมีหลักฐานเหตุผลที่ถูกต้องหรือมีน้ำหนักมากกว่าผู้วิจัยจะระบุว่าเป็นความเห็นของผู้วิจัย

1. 7. 12 ในการศึกษาเพื่อพิสูจน์ทัศนะ เนื้อหาหลักฐานของแต่ละมัซฮับ ผู้วิจัยจะใช้หนังสือที่เป็นที่ยอมรับของมัซฮับนั้นเป็นหลัก

1. 7. 13 ผู้วิจัยจะทับศัพท์ภาษาอาหรับในกรณีศัพท์นั้นเป็นศัพท์เฉพาะทาง โดยพิจารณาความสละสลวยของสำนวนประกอบและจะอธิบายนิยามศัพท์เหล่านั้นตามควรแก่กรณี เช่น อัฎฎอรรเราะฮ์ มัซฮับ และฮาลาล เป็นต้น

1. 7. 14 ผู้วิจัยใช้วิธีขีดเส้นใต้ข้อความที่ต้องการอ้างอิงเป็นหลักฐานมีความสำคัญหรือต้องการเน้นเป็นพิเศษ

1. 8 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กฎหมายอิสลาม หมายถึง บทบัญญัติศาสนาอิสลามซึ่งครอบคลุมศาสนพิธี (อิบาดัต) กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มุอามะลาต) กฎหมายครอบครัว (มุนากะหัต) กฎหมายอาญา (ญินายัต) ซึ่งภาษาอาหรับเรียกว่าฟิคว์หรือชะรีอะฮ์

2. ฮาลาล หมายถึง สิ่งที่ศาสนาอิสลามอนุญาตให้ยึดถือปฏิบัติได้

3. ฮารอม หมายถึง สิ่งที่ศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้ยึดถือปฏิบัติ

4. มัซฮับ หมายถึง แนวทางหรือสำนักกฎหมายอิสลาม ซึ่งเป็นวิธีวิทยาทางกฎหมายอิสลามของปราชญ์ผู้นำสำนักกฎหมายอิสลามต่างๆ

5. ฎอยยิบัน หมายถึง สิ่งที่ดีมีประโยชน์สะอาด ปลอดภัย มีคุณค่าทางโภชนาการรวมทั้งอาหารเสริมเพื่อสุขภาพและอาหารสำหรับผู้ป่วย

6. วาญิบ หมายถึง สิ่งที่ต้องปฏิบัติ

7. อุกุูลฟิคว์ หมายถึง วิชาหลักกฎหมายอิสลาม

8. อัลลกอวาอิด อัลฟิควียะฮ์ หมายถึง วิชากฎหมาย

9. ฟุกอฮาอ หมายถึง ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามหรือนักกฎหมายอิสลามหรือนักกฎหมายอิสลาม

10. อุละมาอ หมายถึง นักวิชาการอิสลามที่มีความเชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆทั้ง ศาสตร์ด้านอัลกุรอาน ฮะดีษ หลักศรัทธา กฎหมายอิสลาม จริยธรรมอิสลาม และอื่นๆ
11. การอิจญ์ติฮาด หมายถึง การสังเคราะห์ข้อกฎหมายอิสลามโดยนักวิชาการอิสลาม ระดับมัจญ์ตะฮิด จากแหล่งที่มาต่างๆ ของกฎหมายอิสลาม ในกรณีที่ไม่มีความชัดเจนโดยตรง
12. อัจญ์กูรูเราะฮ์ หมายถึงภาวะค้ำขั้นขั้นอุกฤษฏ์ เพื่อความกระชับผู้วิจัยขอใช้เพียงภาวะค้ำขั้น

1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ ดังต่อไปนี้

- 1.9.1 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “สุบหานะฮู วะตะอาลา” หมายถึง “มหาบรียุสทุรแต่พระองค์และความสูงส่ง” เป็นคำที่ใช้กล่าวสรรเสริญและยกย่องอัลลอฮ์ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของพระองค์
- 1.9.2 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “ศ็อลลัลลอฮู อะลัยฮิ วะสลัลัม” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่ใช้กล่าวยกย่องท่านเราะสูลุลลอฮ์ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของท่าน
- 1.9.3 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “อะลัยฮิสสะลาม” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงประทานความความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่ใช้กล่าวยกย่องบรรดาผู้เป็นนบีท่านต่างๆ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของท่าน
- 1.9.4 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮู” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงพอพระทัยต่อเขา” เป็นคำที่ใช้กล่าวให้เกียรติเศาะหาบะฮ์ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของพวกเขา
- 1.9.5 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุม” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงพอพระทัยต่อพวกเขา” เป็นคำที่ใช้กล่าวให้เกียรติต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์จำนวนสามท่านขึ้นไป หลังจากที่ได้เอ่ยนามของพวกเขา
- 1.9.6 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮา” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงพอพระทัยต่อเธอ” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะฮ์ทุกครั้งที่มีการเอ่ยนามของพวกเขา
- 1.9.7 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุมมา” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงพอพระทัยต่อเขาทั้งสอง” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบะฮ์หรือเศาะหาบียะฮ์จำนวนสองท่าน ทุกครั้งที่มีการเอ่ยนาม

1. 9. 8 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮุนนุนา” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงโปรดปรานต่อพวกเธอ” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะฮ์จำนวนสามท่านขึ้นไปทุกครั้งที่มีการเอ่ยนามของพวกเธอ

1. 9. 9 สัญลักษณ์ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะหิมะฮุลลอฮ์” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงเมตตาต่อเขา” จะเขียนต่อท้ายชื่อของบรรดาบรรพชนอิสลามและบรรดาอุละมาอ์เมื่อมีการเอ่ยนามของพวกเขา

1. 9. 10 ... วงเล็บปีกกาใช้สำหรับอายะฮ์อัลกุรอาน

1. 9. 11 ((...)) วงเล็บคู่ จะใช้สำหรับตัวบทอะดีษ

1. 9. 12 (...) วงเล็บเดี่ยวจะใช้สำหรับการเขียนอ้างอิง และการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ

1. 9. 13 “...” เครื่องหมายอัฒประกาศจะใช้สำหรับการแปลอัลกุรอาน อะดีษ ชื่อหนังสือและคำพูดของคนสำคัญ

1. 10 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายอิสลามว่าด้วยอาหารฮาลาล นี่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสืบค้นองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคอาหารฮาลาลในภาวะคับขัน

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย แหล่งข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. 10. 1 แหล่งข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะทำ การรวบรวมสืบค้น และศึกษาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 3 ประเภทหลักคือแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) และแหล่งข้อมูลตติยภูมิ(Tertiary Sources)

1. 10. 1. 1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิดังนี้

1) คัมภีร์อัลกุรอานและหนังสืออะดีษต่างๆ ซึ่งมีอายะฮ์ (อายะฮ์) จากคัมภีร์อัลกุรอาน และอะดีษจำนวนหนึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ว่าด้วยบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคสิ่งฮาลาลในภาวะคับขัน โดยข้อมูลจากอัลกุรอานและอะดีษ ที่ถูกต้อง ตรงประเด็น เป็นข้อมูลหลักสำคัญที่สุด เพราะสามารถยืนยันความถูกต้อง แม่นยำ และไม่อาจคัดค้านได้

2) หนังสือ ตำรา หรือ เอกสารพิภุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคสิ่งฮารอมในภาวะคับขัน โดยตรง ทั้งที่เป็นต้นฉบับและที่ใช้อ้างเป็นหลัก

1. 10. 1. 2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งจะหมายถึงหนังสือตำรา หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยทางอ้อมกับประเด็นปัญหาการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคสิ่งฮารอมในภาวะคับขันอันประกอบด้วย

1) หนังสือตีพิมพ์ซีรต่างๆ ที่อธิบาย ขยายความอายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคสิ่งฮารอมในภาวะคับขันที่ปรากฏอยู่ในการวิจัยนี้

2) หนังสืออธิบายฮะดีษต่างๆ ที่มีปรากฏในการวิจัยนี้

1. 10. 1. 3 แหล่งข้อมูลตติยภูมิ มีเป้าหมายเพื่อใช้ในการอธิบายศัพท์ภาษาอาหรับและภาษาไทย ชื่อสถานที่ เมือง ประเทศ ชิวประวัตินักวิชาการสำคัญๆ ที่ปรากฏในการวิจัยนี้ อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการวิจัย ซึ่งมีดังนี้

1) พจนานุกรมอธิบายศัพท์ภาษาอาหรับและภาษาไทยที่ปรากฏในการวิจัยนี้

2) สารานุกรมอธิบายชื่อสถานที่ เมืองหรือประเทศต่างๆ ที่ปรากฏในการวิจัย

3) สารานุกรมต่างๆ ที่อธิบายชีวประวัติ ของนักวิชาการสำคัญๆ ที่มีชื่อปรากฏอยู่ในการวิจัยนี้

1. 10. 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธี แนวทางและหลักเกณฑ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. 10. 2. 1 รวบรวม หนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา สาระ รายละเอียด รวมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไม่ว่าจะเป็นหนังสือที่ประมวล เปรียบเทียบระหว่างมัซฮับ หรือหนังสือที่เป็นหลักของแต่ละมัซฮับเป็นการเฉพาะ

1. 10. 2. 2 ตรวจสอบความถูกต้อง ครอบคลุม สมบูรณ์ ของแต่ละทัศนะ เนื้อหาหลักฐาน การโต้แย้ง โดยใช้หนังสือหลักของแต่ละมัซฮับในการอ้างอิงถึงทัศนะนั้นๆ

1. 10. 2. 3 ซึ่แจงที่มาของอายะฮ์อัลกุรอานที่ปรากฏในการวิจัยนี้โดยระบุชื่อ สุเราะฮ์ และหมายเลขอายะฮ์

1. 10. 2. 4 ซึ่แจงที่มาของบรรดาฮะดีษที่ปรากฏในการวิจัยนี้โดยการระบุชื่อ ผู้บันทึก ผู้รายงาน พร้อมกับหมายเลขหน้าของหนังสือดังกล่าวและซึ่แจงสถานะหรือระดับของฮะดีษนั้นๆ ตามความจำเป็น ยกเว้นฮะดีษที่บันทึกโดย อิมามอัลบุคอรียหรืออิมามมุสลิม ผู้วิจัยจะไม่ซึ่แจง

สถานะหรือระดับของฮะดีษดังกล่าวทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับอย่างเอกฉันท์โดยบรรดานักวิชาการสาขาฮะดีษว่าฮะดีษที่รายงานโดยอิมามทั้งสองหรือท่านใดท่านหนึ่งเป็นฮะดีษที่ถูกต้องใช้เป็นหลักฐานได้

1. 10. 2. 5 ชี้แจงชื่อจริงและชีวประวัติพอสังเขปของปราชญ์อิสลามที่มีชื่อปรากฏในการวิจัยนี้

1. 10. 2. 6 อธิบายชื่อสถานที่ เมืองหรือประเทศที่ปรากฏในการวิจัยนี้

1. 10. 2. 7 อธิบายชื่อกลุ่ม นิกาย ลัทธิหรือ มัซฮับที่ปรากฏในการวิจัยนี้

1. 10. 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารในภาวะปกติและการบริโภคสิ่งฮาลาลในภาวะคับขัน โดยยึดวิธีวิทยาทางกฎหมายอิสลามเป็นหลัก เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างทัศนะของมัซฮับทั้งสี่ ซึ่งเป็นมัซฮับหลักของกฎหมายอิสลามที่ได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในสังคมมุสลิมโดยแต่ละมัซฮับจะมีหลักฐานอ้างอิง ข้อโต้แย้งที่มีแหล่งที่มาจากอัลกุรอาน ฮะดีษ มติเอกฉันท์ของปวงปราชญ์อิสลาม (อิญญ์มาอ) การอนุমান (เกียส) และอื่นๆที่ถูกถือว่าเป็นหลักฐานทางกฎหมายอิสลามได้ตามทัศนะของแต่ละมัซฮับ หรือปราชญ์ท่านใดท่านหนึ่ง ดังนั้นในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทัศนะหลักฐาน การโต้แย้ง อ้างอิงของแต่ละประเด็นปัญหาผู้วิจัยจึงใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

1. 10. 3. 1 **หลักอศุลลุลฟิกฮ์ (หลักกฎหมายอิสลาม)** ซึ่งเป็นหลักกฎหมายอิสลามโดยรวมอันนำไปสู่การเรียนรู้ข้อตัดสินด้านศาสนบัญญัติอิสลามของแต่ละประเด็นปัญหา โดยการศึกษาเกี่ยวกับหลักฐานของฟิกฮ์ ในภาพรวม วิธีการใช้ประโยชน์จากหลักฐานเหล่านั้นและคุณสมบัติของผู้ที่จะใช้ประโยชน์จากหลักฐานสู่ข้อตัดสินด้านศาสนบัญญัติอิสลาม (อัลอะหฺกาม อัชชัร อียะฮฺ)

1. 10. 3. 2 **หลักอัลเกาะวาอิติอัลฟิกฮียะฮฺ (กฎฟิกฮ์)** คือบรรดากฎต่างๆ ของฟิกฮ์ที่ประมวลไว้ซึ่งส่วนใหญ่ของข้อตัดสินด้านศาสนบัญญัติอิสลาม ในประเด็นปัญหาที่คล้ายคลึงหรือจัดอยู่ในหมวดเดียวกัน โดยมีกฎใหญ่ๆที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการวิจัยนี้ 2 กฎคือ

1) อัลมะชัคเกาะฮฺ ตัจญ์ลิบุดตัยสิร์ (المشقة تجلب التيسير) (ความลำบากนำมาซึ่งการผ่อนผัน)

2) อัลฎะรอรฺ ยูซาล (الضرر يزال) (อันตราย ภัยพิบัติต้องถูกขจัด)

1. 10. 3. 3 **หลักการฮะดีษ** ผู้วิจัยจะยึดฮะดีษที่เศาะฮี้ฮฺ (ถูกต้อง) และฮะดีษอะสัน (ดี) ในการให้นำหนักเปรียบเทียบระหว่างทัศนะต่างๆ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการขัดแย้งระหว่างฮะดีษด้วยกัน ไม่ว่าจะป็นด้านเนื้อหาหรือระดับของฮะดีษ ผู้วิจัยจะยึดเอาฮะดีษที่มีระดับเหนือกว่า

ประกอบด้วยคำอธิบายของปราชญ์อิสลาม ทั้งนี้หลังจากตรวจสอบความถูกต้องสอดคล้องระหว่างประเด็นปัญหากับเนื้อหาสาระของฮะดีษ

1. 10. 3. 4 ทักษะของอุละมาอ (ปราชญ์) สำหรับทักษะของอุละมาอ ที่มีความเห็นตรงกันหรือ มีเพียงทักษะเดียว ผู้วิจัยจะถือว่าเป็นทักษะที่ถูกต้อง ส่วนทักษะอุละมาอที่มีความเห็นต่างกัน ผู้วิจัยจะให้น้ำหนักถือตาม (ตรึง) ทักษะที่มีหลักฐานถูกต้องสอดคล้องชัดเจนและยังประโยชน์มากที่สุด ในกรณีที่แต่ละทักษะต่างก็มีหลักฐานที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจะให้น้ำหนักและถือตามทักษะที่เห็นว่ามีเหมาะสม หรือสอดคล้องกับสภาพการณ์ของอายะฮ์ ฮะดีษและยังประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้หลังจากตรวจสอบความถูกต้องสอดคล้องระหว่างประเด็นปัญหากับทักษะต่างๆ เหล่านี้

1. 10. 4 การสังเคราะห์

หลังจากขั้นตอนการวิเคราะห์ โดยการศึกษาความเห็นหลักฐาน เหตุผล ข้อโต้แย้ง คำชี้แจง ของแต่ละทักษะตามทฤษฎีการศึกษากฎหมายอิสลามเปรียบเทียบของอุมร์ อัลอัชกอร (al-'Ashgar, 1997:9-11) และทฤษฎีการศึกษาเปรียบเทียบของฟะรีด อัลอันศอริย (al-'Ansoriy, 2001:90-93) โดยวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative method) (المقارن) หรือ (منهج المقارنة) ผู้วิจัยจะสังเคราะห์ความเห็น หลักฐาน เหตุผล ข้อโต้แย้ง คำชี้แจง ของแต่ละทักษะโดยการตรวจสอบความถูกต้อง ตรงประเด็น น้ำหนัก หลักฐานและเหตุผลของแต่ละทักษะ ตามวิธีวิทยาของศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักฐานและเหตุผลนั้น ผู้วิจัยจะตัดหลักฐานเหตุผลที่อ่อนไม่ตรงประเด็นหรือมีน้ำหนักน้อยกว่าออก คงเหลือไว้เพียงหลักฐาน เหตุผลที่ถูกต้อง ตรงประเด็นและมีน้ำหนักมากกว่าเป็นข้อพิจารณาหาบทบัญญัติ ซึ่งผลการสังเคราะห์ จะสรุปออกมาเป็นความเห็นของผู้วิจัยและสาเหตุการให้น้ำหนักของทักษะที่เห็นว่าถูกต้องมากที่สุด

1. 11 แหล่งศึกษาและค้นคว้าที่สำคัญ

1. 11. 1 ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
1. 11. 2 หอสมุด จอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
1. 11. 3 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
1. 11. 4 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามแห่งมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย
1. 11. 5 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามอิมามมุฮัมมัดบินสะอูดกรุงริยาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย
1. 11. 6 เว็บไซต์ต่างๆ